MASADA

STATENS HISTORISKA MUSEUM

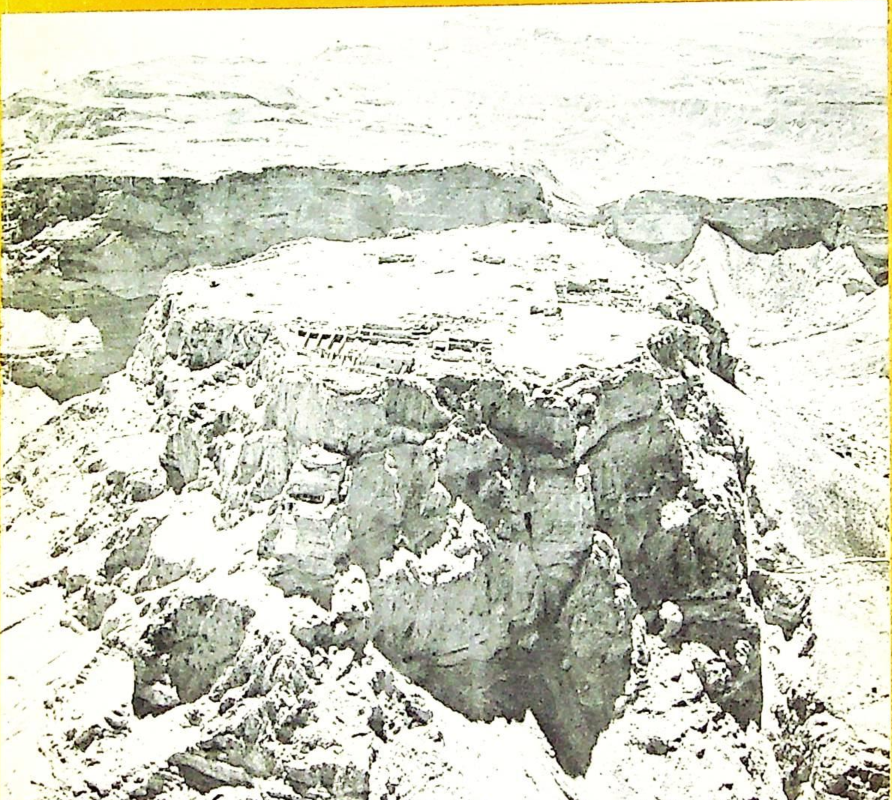

MASADA

en utställning sammanställd av:
professor Yigael Yadin och Hebreiska Universitetet, Jerusalem
arkitekt: George Him, London
arrangerad av: Hebreiska Universitetets i Jerusalem vänner och Statens historiska museum
arbetskommitté: Sigi Daniel, Bernhard Tarschys, Gladys Wolff (Hebreiska Universitetets vänner).
Olov Isaksson, Maj Odelberg, Vinos Sofka (Statens historiska museum)
katalog: Olov Isaksson, Maj Odelberg
fotografier: Arkeologiska expeditionen i Masada, H. Bieberkraut, E. Elisofon, D. Harris, The Observer London, A. Volk, Y. Yadin, The Geographical Magazine London, Random House Inc. New York (samtliga copyright Y. Yadin), A. Engman, G. Glase, S. T. Karlsson, A. Riwkin
omslagsbild: Masada från luften
utgivning: Statens historiska museum i samarbete med Askild & Kärnekull
Samtidigt utges en utökad upplaga av denna skrift av Askild & Kärnekull med titeln Masada. Fyndorter i Bibelns land.

Hederskommitté:

Israels ambassadör i Sverige Max M. Varon
Rektorn för Hebreiska universitetet i Jerusalem, Abraham Harman
Professorn vid Hebreiska universitetet i Jerusalem, Yigael Yadin
Utbildningsminister Ingvar Carlsson
Ärkebiskop Ruben Josefsson
Riksantikvarien, professor Sven B. F. Jansson
Landshövdingen i Stockholms län Hjalmar Mehr
Rektorn för Uppsala Universitet, professor Torgny Segerstedt
Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens Preses, professor Dag Strömbäck
Sveriges ambassadör i Israel Sten Sundfeldt

UTSTÄLLNINGENS HÖGA BESKYDDARE:

H. M. KONUNG GUSTAF VI ADOLF
ISRAELS PRESIDENT SHNEUR ZALMAN SHAZAR

MASADA

STATENS HISTORISKA MUSEUM
8 FEB.–16 APRIL 1972

Litteratur

Albertson, E. W., Jerusalem. Stockholm 1971.
Albright, W. F., Palestinas arkeologi. Stockholm 1959.
Allegro, J. M., Dödahavsrullarna. Stockholm 1956.
Briem, E., Kampen om Palestina genom 5 000 år. Stockholm 1943.
Burrows, M., Nya upptäckter om Dödahavsrullarna. Stockholm 1959.
Elmgren, H., Palestina i forntid och nutid. Stockholm 1966.
Gabrieli, M. & Sachs, I., Tour Israel. Jerusalem 1969/70.
Goldman, E. och Z. & Winner H., Israel genom årtusenden. Stockholm 1971.
Gottfarb, L. & Leiser, B., Israel. En reseguide. Stockholm 1970.
Grollenberg, L. H., Bildatlas till Bibeln. Stockholm 1961.
Hahn, S., Brody, A. & Fürstenberg, W., Judarnas historia. Stockholm 1970.
Keller, W., Men Bibeln hade rätt. Stockholm 1957.
Kenyon, K., Fynd och forskning i Bibelns land. Stockholm 1961.
Kenyon, K., Jerikos murar. Stockholm 1959.
Lapide, P. E., Israel. Guide till gammalt och nytt. Stockholm 1968.
Yadin, Y., The art of warfare in biblical lands in the light of archæological discovery. London 1963.
Yadin, Y., The Ben-Sira Scrolls from Masada. Jerusalem 1965.
Yadin, Y., The finds from the Bar-Kochba period in the cave of letters. Jerusalem 1963.
Yadin, Y., Masada. Herod's fortress and the Zealots' last stand. New York 1966.
Yadin, Y., Masada. Kong Herodes' fæstning. Köpenhamn 1971.

Omslagsbild: Masada från luften.
Fotografier: Arkeologiska expeditionen i Masada, E. Elisofon, D. Harris, The Observer London, A. Volk, Y. Yadin, The Geographical Magazine London, Random House Inc, New York (samtliga copyright Y. Yadin), A. Engman (72, 73, 90, 92, 94, 95, 98, 120, 123), G. Glase (13 ö, 21), S. T. Karlsson (77, 140), A. Riwkin (69, 71, 82, 85, 88, 107, 117, 119, 121, 124, 127, 130, 131, 133).

© 1972 Yigael Yadin, Statens historiska museum. FORMGIVNING Jan Bohman. ÖVERSÄTTNING av Y. Yadins text Maj Odelberg. TYPSNITT Baskerville 11/13. PAPPER, inlaga 135 g offblade, omslag 260 g invercote. TRYCK Centraltryckeriet AB, Borås 1972. BINDNING Falköpings Bokbinderi. A&K.
ISBN 91-7192-013-7

Innehåll

Ben-Siras bok 42:15 — 43:8. Översättning Viveka Heyman 7

Utgrävningen av Masada. Yigael Yadin . . 11

Masada belägras av Silva. Josephus Flavius . . 36

Historik. Olov Isaksson 61

Fragment ut Ben-Siras bok påträffat på Masada

Jag vill hugfästa Guds verk
    inskärpa vad jag sett.
Med sitt ord verkar Herren sitt verk,
    Hans tal fullgör Hans behag.
Solen strålar ohöljd över allting;
    Herrens härlighet fyller Hans verk.
Aldrig mäktar Guds änglar
    förtälja alla Hans under.
Herren ger sina härskaror styrka
    att uthärda inför Hans härlighet.
Han utforskar djup och hjärta,
    deras nakenhet skådar Han,
ty allt vetande vet Den Högste,
    Han läser vad komma skall,
säger vad skett är,
    blottar vetskap i det fördolda.
Honom felas ingen insikt,
    intet brister Honom.

[Fast står] Hans vishets väldighet.
Av evighet är Han en.
Inget läggs till, [inget dras från.]
[Han tarvar] ingen att ge sig råd.
Si, täckeliga är alla Hans verk,
intill gnistan och glimten.
Allt har liv och bestånd för evigt,
allt finns sparat för alla behov.
Två [är ej lika] varandra;
ingen är skapad [förgäves];
de tävlar i prakt med varandra.
Vem blir mätt av att se deras härlighet?
Höjdens prakt, fästet i dess renhet,
himmelen själv [förkunnar Hans] ära.
Solen går fram, han går ut i sitt fylle,
ett fruktansvärt redskap, ett verk av Den Högste.
Den sjuder jorden vid middag.
Vem härdar ut när den bränner,
en gjuten ässja med blåsande bälg?
Solen bränner [och tänder berg:]
en lysande tunga slår land och bygd;
[ögat blir svett av dess eld].
Ty stor är Herren som skapat den.
Hans ord [ger Hans Väldiga seger.]
Månen därnäst: han styr årets gång,
[är kung tills han svinner, är evigt tecken.]
Han ger märkesdag och fest,
[ger de tider Hans skapare vill.]
Månens ny gör månad [ny;]
[hur fruktansvärda hans växlingar!]

[ ] avser sådana partier som saknas och måste suppleras enligt andra källor.

Ben-Siras bok ("Jesus Syrach") 42:15—43:8

Översättning av Viveka Heyman

MASADA

Yigael Yadin

Josephus Flavius

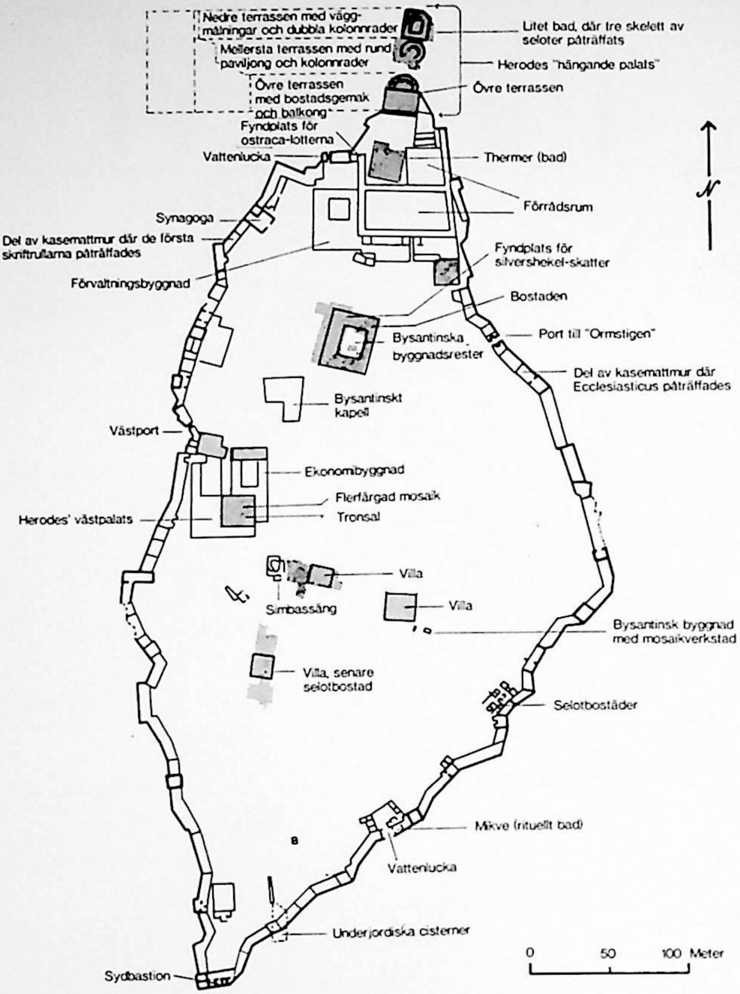
Nedre terrassen med väggmålningar och dubbla kolonnrader
Mellersta terrassen med rund paviljong och kolonnrader
Övre terrassen med bostadsgemak och balkong
Litet bad, där tre skelett av seloter påträffats
Herodes "hängande palats"
Övre terrassen
Fyndplats för ostraca-lotterna
Vattenlucka
Thermer (bad)
Förrådsrum
Synagoga
Del av kasemattmur där de första skriftrullarna påträffades
Fyndplats för silvershekel-skatter
Förvaltningsbyggnad
Bostaden
Port till "Ormstigen"
Bysantinska byggnadsrester
Del av kasemattmur där Ecclesiasticus påträffades
Bysantinskt kapell
Västport
Ekonomibyggnad
Flerfärgad mosaik
Herodes' västpalats
Tronsal
Villa
Simbassäng
Villa
Bysantinsk byggnad med mosaikverkstad
Villa, senare selotbostad
Selotbostäder
Mikve (rituellt bad)
Vattenlucka
Underjordiska cisterner
Sydbastion
0
50
100 Meter
N

Utgrävningen av Masada

Yigael Yadin

Masadaklippan, en monumental, drygt 400 meter hög bergsklack, ligger vid östra randen av den judiska öknen. Den stupar brant ner mot Döda havet. Här är skådeplatsen för en av de mest dramatiska scenerna i den judiska historien.

Under det första århundradet efter Kristi födelse var Palestina besatt av romarna, som vid mitten av närmast föregående sekel hade införlivat det judiska landet med sitt välde. De revolter som då och då uppstod bland judarna kvävdes snabbt. År 66 e.Kr. flammade motståndet mot romarna åter upp och det bredde så småningom ut sig över hela landet. Under fyra år fördes sedan en bitter kamp mellan judar och romare. Den tvingade romarna att föra allt fler legioner* till Palestina. Först år 70 e.Kr. lyckades Titus erövra Jerusalem. Han lät plundra staden, förstöra templet och gjorde en stor del av befolkningen till slavar. Många flydde ur landet. Ett enda avlägset fäste förblev obesegrat: Masada. Vid upprorets början hade en grupp seloter** besegrat den romerska garnisonen i Masada. Sedan höll de fästningen under två år efter Jerusalems fall. Härifrån företog de räder mot fienden. Till dessa anslöt sig andra judar som flytt från det erövrade Jerusalem och företagit den långa och

* *Legion;* romersk militär enhet (infanteriförband) med växlande sammansättning och manskapsstyrka under olika tider (4 200—6 000 man).

** *Seloter;* judisk politisk sekt. Seloterna förordade kamp mot det romerska tyranniet och våldet.

hårda vandringen genom öknen, fast beslutna att fullfölja kampen för friheten.

År 72 e.Kr. beslöt sig Flavius Silva, befälhavare för den tionde legionen, att krossa detta motståndsnäste. Han marscherade mot Masada med en legion och hjälptrupper samt tusentals krigsfångar som transporterade vatten, trä och livsmedel genom ödsliga bergsområden. Under ledning av Eleazar ben Yair förberedde judarna sitt försvar. De utnyttjade naturens egna murar som skydd och satte sina försvarsanläggningar i stånd samt delade upp de förråd som lagrats i magasin och cisterner.

Efter ett första misslyckat försök att storma fästningen inrättade romarna sig för en lång belägring. Silva lät sina män slå läger vid foten av klippan (spår efter åtta lägerplatser är synliga där). De uppförde sedan en mur runt hela befästningen. Vertikalt i riktning mot klippans platå på västra sidan byggde man en vall av stora stenar och jord på vilken ett belägringstorn restes. Under skydd av projektiler som slungades härifrån förde de fram en murbräcka mot fästningens försvarsmur.

Till slut kunde de slå en bräsch i muren. Försvararna svarade med att skyndsamt uppföra en inre mur av jord och trä. Silva lät då beskjuta träpalissaden med brandpilar. Den fattade eld. Masadas undergång var nära. Om de följande händelserna har vi kännedom tack vare den samtida historieskrivaren Josephus Flavius, som i sitt berömda arbete skildrar det judiska upproret mot romarna. Det avsnitt som berör Masada är publicerat i denna skrift.

Romarna återvände med glädje till sitt läger med föresats att dagen därpå anfalla fienderna. Under natten höll de noggrann vakt för att ingen skulle kunna fly. Samma natt drog judarnas ledare, Eleazar ben Yair, konsekvensen av den hopplösa situationen. Försvarsmu-

Med linbana kan man numera lätt ta sig upp till Masada, varifrån lämningarna av romarnas härläger är tydliga

ren var nerbränd och följande dag skulle romarna tränga in. Det fanns inget hopp om vare sig hjälp eller flykt. Endast underkastelse eller död återstod. Eleazar föredrog en ärofull död framför ett ärelöst liv. Hellre än att bli segrarens slavar, beslöt de inneslutna — 960 män, kvinnor och barn — att dö för egen hand. Då romarna följande morgon nådde klippans topp, möttes de av tystnaden. Senare påträffades två kvinnor, som ej lytt överenskommelsen utan gömt sig. Deras utsago ligger till grund för Josephus' berättelse.

Masadas platå, som var platsen för detta drama, är formad som ett skepp. Den mäter ungefär 580 m från norr till söder och 200 m från väster till öster. Herodes den store, som regerade 37 f.Kr.—4 e.Kr. och vars namn är förbundet med barnamorden i Betlehem, förvandlade vid början av sin regering Masada till en stark fästning. Den skulle tjäna som skydd mot ett väntat anfall av den egyptiska drottningen Kleopatra. Runt klippans platå lät Herodes bygga en fästningsvall med försvarstorn, magasin, kaserner, arsenal, palats samt en underbar "hängande" palatsvilla på tre olika nivåer, uthuggen i klippans nordspets. Han lät också bygga underjordiska cisterner, som försågs med vatten från flodbäddarna som fylldes med vatten vid de sällsynta regnen. Det var dessa befästningar och byggnader som ca 70 år efter Herodes' död utnyttjades till det yttersta av de sista judiska motståndskämparna.

Genom Josephus' noggranna beskrivning var allt detta känt för de resenärer, forskare och arkeologer som besökt platsen efter dess återupptäckt för omkring 130 år sedan. De som hade intresse för den romerska belägringskonsten kunde lätt studera de ovanligt väl bibehållna förskansningarna och lägren under Masadaklippan.

Men de klassiska arkeologer, som ville studera konstruktionerna från Herodes' tid, kunde endast undersöka de i dagen liggande resterna.

Efter att ha klivit upp för den tröttande "ormstigen" kändes det som om man hade genomfört en stor prestation. Tanken att påbörja utgrävningar övergavs strax. Så skrev engelsmannen kapten Conder då han 1867 hade tagit sig upp via den farliga vägen: "Ett felsteg här skulle vara ödesdigert. Vi nådde toppen kl. 17.20 och utbrast i tre hurrarop som ekade tillbaka mot oss från botten."

Det är först efter skapandet av staten Israel som kunskapen om Masada fördjupats och detta tack vare unga israeliska amatörarkeologer.

Detta ledde till att arkeologiska förundersökningar åren 1955—1956 började göras på klippans platå. Dessa visade att en undersökning av Masada krävde en stor och långvarig arbetsinsats. Uppdraget att leda det arkeologiska arbetet anförtroddes åt mig.

Grävningarna utfördes i två etapper: den ena under loppet av sju månader åren 1963—64, den andra under fem månader 1964—65. Den 1 maj 1966 hade vi undersökt 97 procent av Masadas bebyggda yta. Det var med avsikt som vi lämnade 3 procent för att besökarna skulle få en föreställning om hur platsen sett ut innan undersökningarna påbörjats.

Vi möttes av enorma administrativa svårigheter och förläggningsproblem. Ingenjörsförband ur den israeliska armén gjorde i ordning en 25 km lång väg tvärs genom öknen för att vi skulle kunna nå Masadaplatån från väster. Härifrån är det lättast att nå toppen genom en ca tio minuters måttligt brant klättring. Israels väg- och vattenverk drog en vattenledning. Vi lät resa fyrtio tält för expeditionens medlemmar alldeles intill Silvas läger på

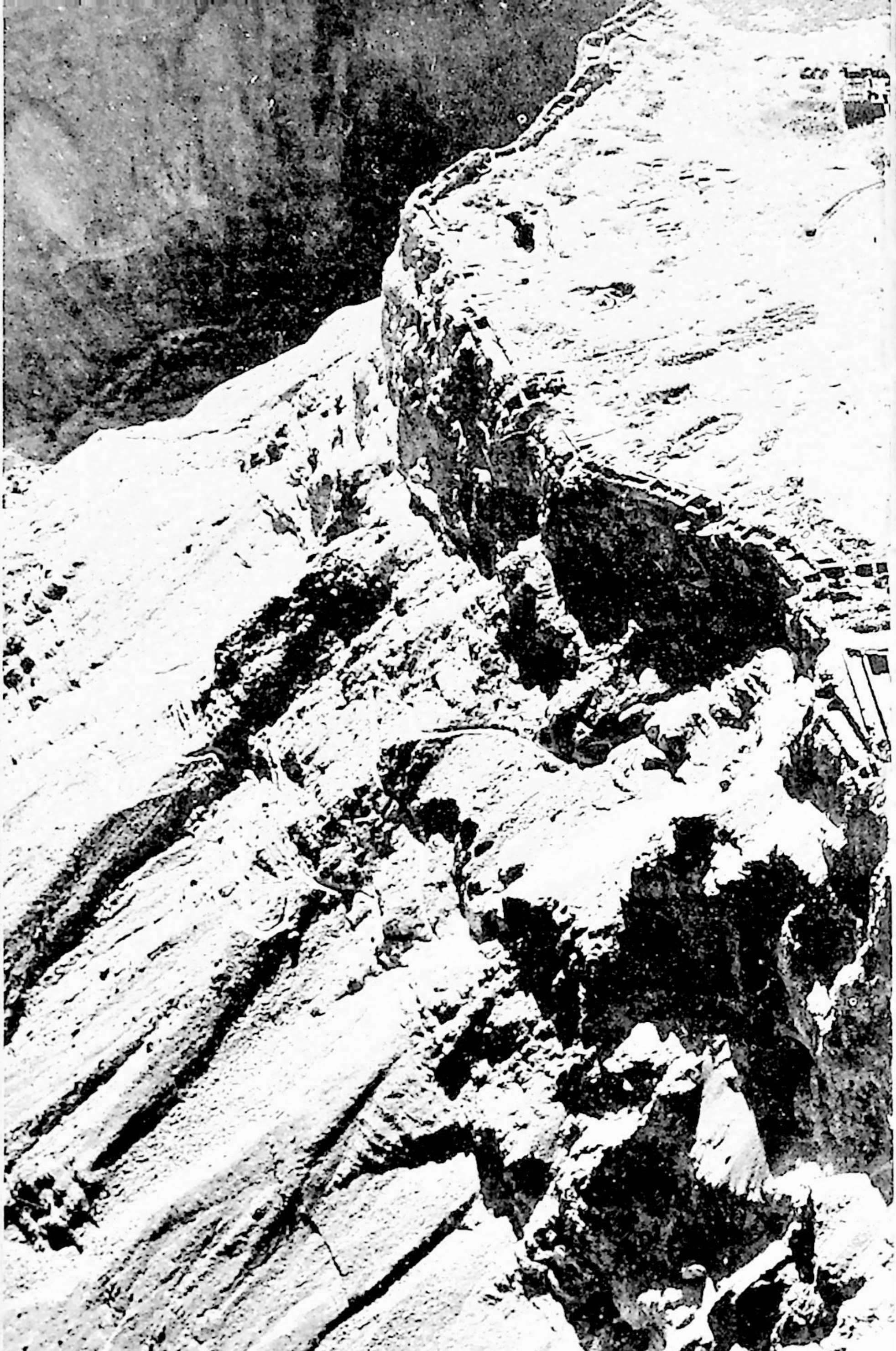

Masada från norr. I förgrunden Herodes privata palats (det hängande palatset) och de stora förrådsutrymmena, längre bort t.h. Herodes officiella palats (Västpalatset); nedanför

klippan syns t.h. den anfallsvall som romarna uppförde för att få fram murbräckor och kastmaskiner samt t.v. den s.k. Ormstigen

en plats nedanför det romerska lägret. Den utmärkte strategen Silva hade valt den bästa tänkbara plats för sitt läger.

Härifrån utgick den linbana med vilken vi skulle forsla materiel till toppen. Till dessa svårigheter kom en ovanligt kall vinter med hårda regn och stormar.

Förutom grupper av fackfolk deltog frivilliga medhjälpare från Israel, som arbetade i tvåveckorsperioder. Sedan sökte vi också frivilliga arbetare från utlandet. Ett upprop i flera utländska tidningar fick ett överväldigande resultat. Under de två grävningsetapperna deltog tusentals frivilliga från tjugoåtta nationer i arbete. De kom på egen bekostnad och stannade ofta flera månader i stället för planerade fjorton dagar. Att vi på tolv månader lyckats fullfölja våra utgrävningar beror helt på entusiasmen hos dessa frivilliga och hos de israeliska ungdomsgrupperna samt på armén.

Våra upptäckter har en mycket stor betydelse för arkeologer, historiker, numismatiker, handskriftsforskare, talmudforskare och specialister på hebreiska och arameiska.

Vi har kunnat kasta ljus över arkitekturen, konsten och stratigrafin hos Masadas samtliga byggnader från herodiansk till bysantinsk tid. Vi har upptäckt praktfulla mosaiker från första århundradet, de äldsta som påträffats i Israel. Vi har frilagt seloternas boningshus och de skakande vittnesbörden om deras sista motstånd. Vi har påträffat sällsynta mynt från tiden för den judiska revolten 66—70 e.Kr. Vi har funnit märkliga dokument, både bibliska och sådana som tillhör samma sekt som är känd från Dödahavsrullarna* och som med all säkerhet är äldre än från 73 e.Kr. Det är f.ö. första gången

* *Dödahavsrullarna;* gamla handskrifter funna 1947 i öknen i Qumran och dess omgivningar. Dessa dokument innehåller fragment av Bibeln, bibliska kommentarer och essenska skrifter.

dessa gamla dokument kan dateras mer exakt. Och slutligen: vi har fått en bild av hur människorna bodde på denna klippa under olika tider.

Det ansenligaste byggnadsverket på Masadaplatån är Herodes' palats, utbrett i tre plan. Tidigare kunde man endast nå det med hjälp av repstegar. Nu är palatset åtkomligt genom en trappa som armén byggde för vår räkning. På den översta terrassen kan man se spår av ett rektangulärt bostadshus med en praktfull halvrund terrass på klippans yttersta kant.

Rummen var prydda med fresker och svartvita mosaikgolv. Den mellersta terrassen, ungefär 20 m längre ned, hade en rund paviljong med en kolonnad. Den nedersta terrassen, som ligger ytterligare 12 m lägre, var palatsets elegantaste del och även den del som var bäst bevarad. Den bestod av en dubbel kolonnad som omgav en stor gård (patio) vars väggar var dekorerade med målade pannåer (trätavlor). Flera av dessa målningar imiterar marmor och dyrbara stenar. De är gjorda i den stil som var populär i hela det romerska kejsardömet vid den tiden.

Den plats där villan ligger är den enda på Masada som är skyddad för den torra ökenvinden. Byggnaden är säkert den som Josephus kallar Herodes' palats. Tidigare har man trott att detta palats motsvarades av den stora byggnaden mitt på klippans västra sida. Vi har nu kunnat konstatera att denna var ett officiellt palats, medan det "hängande palatset" fungerade som Herodes' privata bostad.

När vi började med utgrävningarna av Herodes' palats, var det helt övertäckt med ett tjockt lager av aska. I askan på den nedersta terrassen fann vi de dramatiska bevisen på de judiska försvararnas slutliga öde.

Spridda bland mynt från den judiska revolten, ett brev på arameiska, en schal, pilar, ett hundratal försilvrade

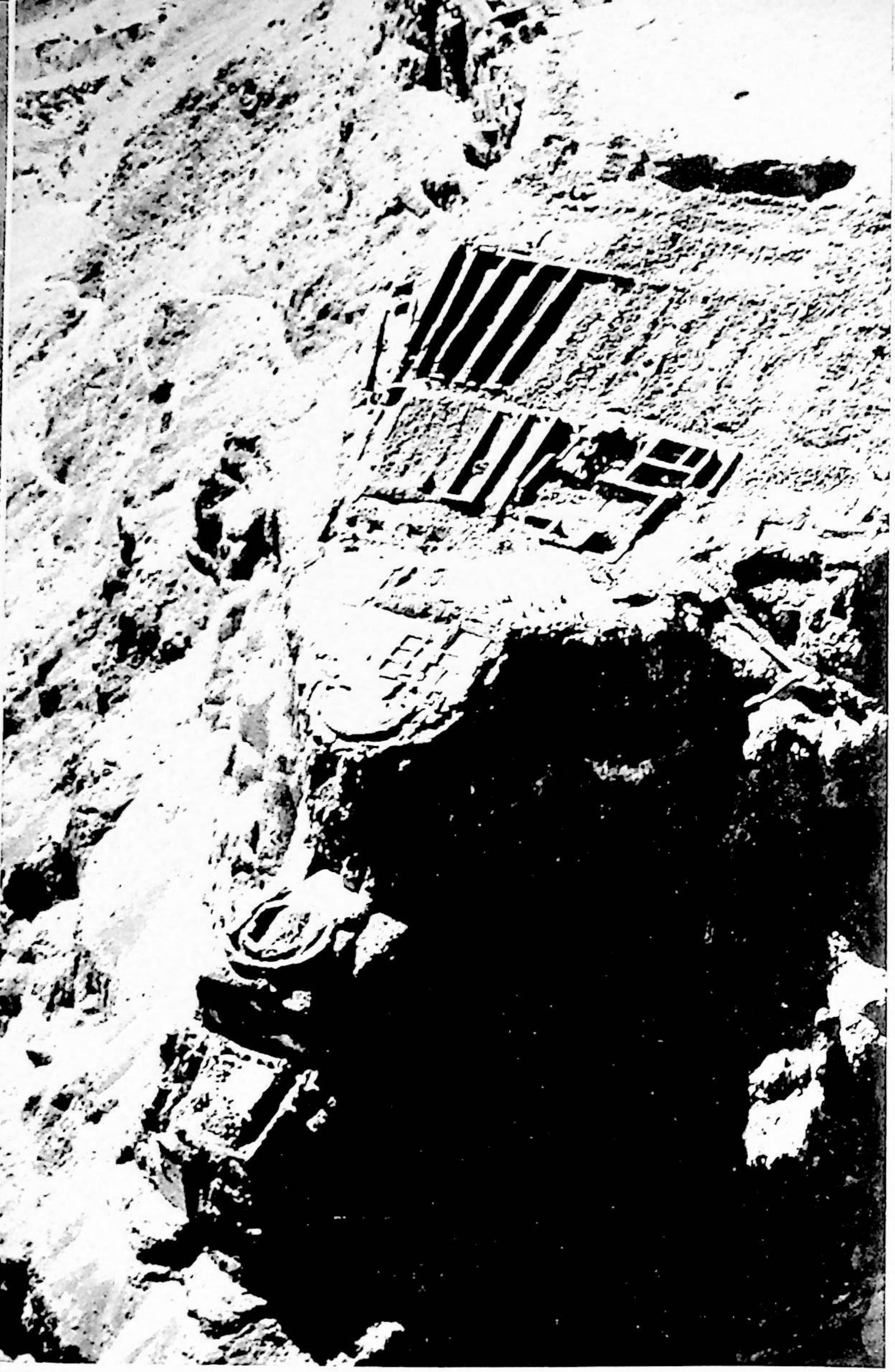

Herodes privatpalats med dess tre terrasser samt däröver lämningar av förrådsbyggnaderna uppe på klippan. T.h. närbild av magasinen samt av den nedersta terrassen med kolonner och fresker

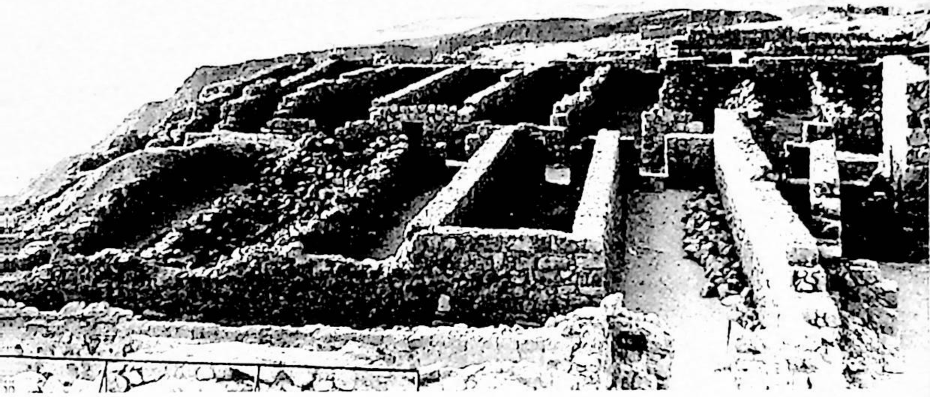

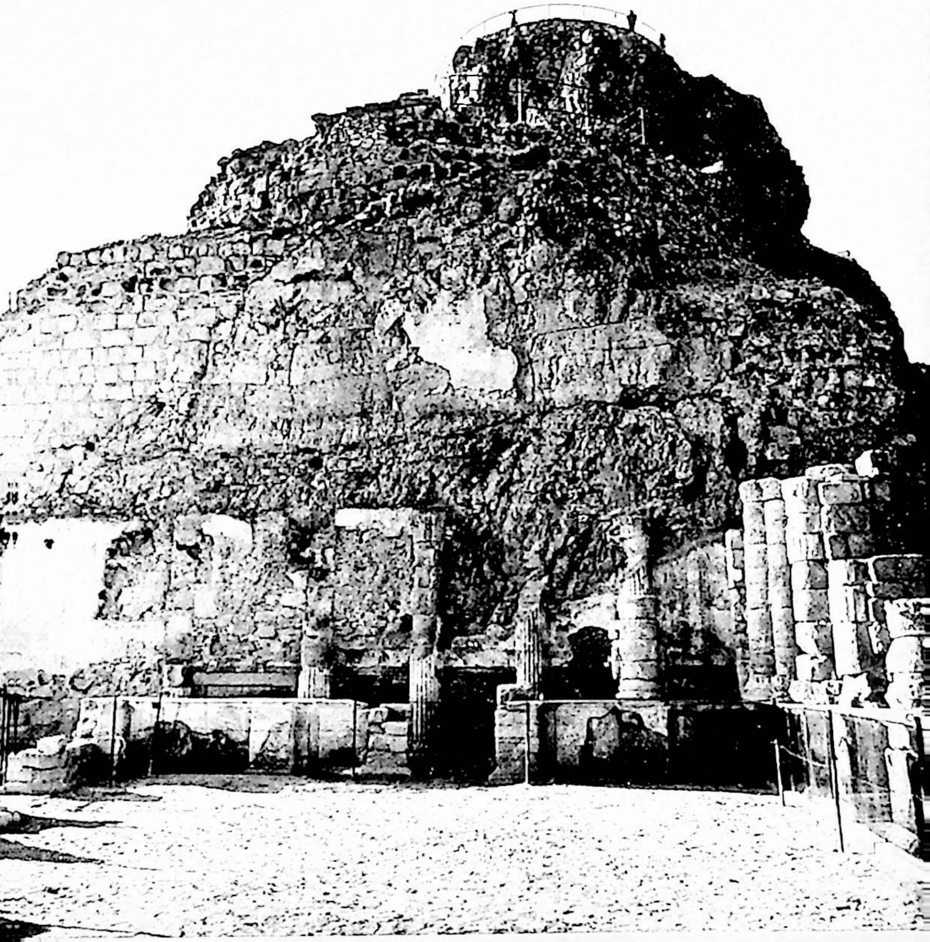

pansarfjäll låg skeletten av en man, en kvinna och ett barn. En mörkbrun fläta satt fortfarande fast i kvinnans kranium, alldeles intill låg sandalerna — som Josephus har beskrivit det:

"Den som till sist blev kvar undersökte alla lik, som lågo hopade om varandra, om icke under ett sådant blodbad det skulle finnas någon, som behövde hans hjälp för att kunna dö; men då han såg att alla voro verkligen döda, satte han palatset i brand, genomborrade därpå sig själv med kraftig hand och sjönk ned vid sidan av sina landsmän..."

På sydsidan av det hängande palatset fanns ruinerna efter en mängd byggnader bestående av långa och smala salar. Det var Herodes' berömda magasin. Marken var täckt av stora högar av spillror från murar och tak som hade störtat samman då seloterna satte eld på förråden innan de begick självmord. Vi upptäckte hundratals kärl med rester av föda. Varje födoämne hade sin bestämda plats i utrymmena. De flesta av kärlen härstammade från Herodes' tid, men de hade också använts av de judiska försvararna, som försett dem med inskriptioner om innehållet på hebreiska och arameiska. Dessa korta inskriptioner har ett stort värde för den hebreiska skriftens historia, ty de härstammar med säkerhet från åren 66—73 e.Kr. De har också lärt oss mycket om hur försvararna levde. Sålunda innehöll somliga kärl "tionde" reserverat för leviterna* och prästerna. Detta visar hur strängt seloterna efterlevde Mose lag, även under de hårda förhållanden som rådde på det belägrade Masada.

En stor överraskning väntade oss i närheten av förråden. När vi grävde djupare stötte vi på ett offentligt romerskt bad i den klassiska stilen. Det visade sig vara

* *Leviterna* tillhörde Levi stam och var tempeltjänare med speciella uppgifter i templet.

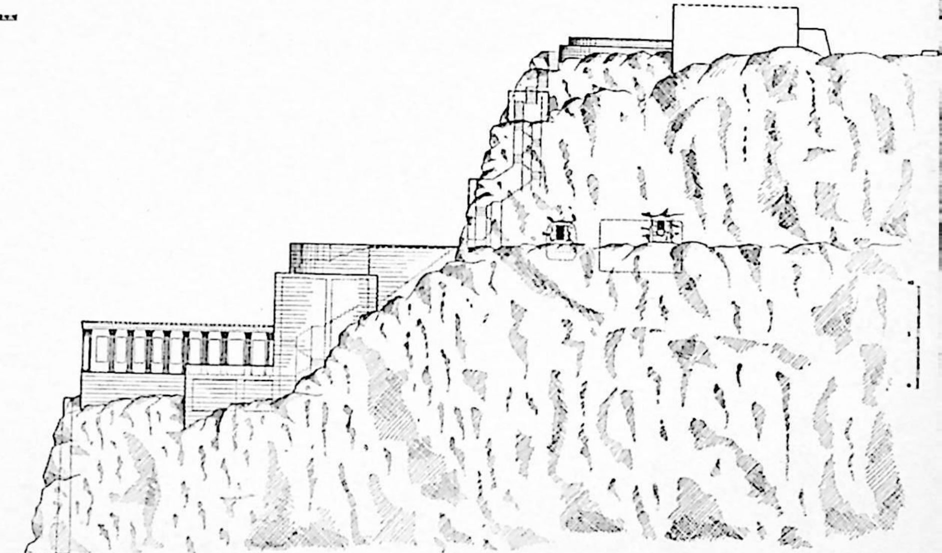

Mosaik i Västpalatset samt rekonstruktion av "det hängande palatset"

det största i sitt slag som någonsin upptäckts i denna del av världen, och är otvivelaktigt det bäst bevarade med alla sina inrättningar och rikliga utsmyckningar. Väggarna i de varma, ljumma och kalla rummen var täckta av fresker och golven vackert stensatta. Tegelrören där varmluften cirkulerade liksom de många små pelarna på det heta rummets golv var också i gott skick.

Det västligaste palatset, Herodes' huvudpalats, var den största byggnaden på klippan, ett verkligt kungligt residens med festsal samt rum för tjänare och verkstäder. Här upptäcktes två stora flerfärgade mosaiker, kanske de vackraste som någonsin påträffats i Israel. De är utan tvekan de äldsta. Också här var allt täckt av ett tjockt lager aska i vilket vi fann mängder av mynt från tiden för upproret vilka bar inskriptionen: "För Sions frihet." I närheten av Herodes' hus fann vi flera mindre byggnader som troligen använts av Herodes' familj.

Mot nordost påträffade vi resterna av ett litet kristet kapell byggt av munkar på 400-talet. (De hade också byggt små celler på olika platser på klippan.) Kapellet har en rektangulär plan med absid orienterad mot öster. Det var på sin tid prytt med vackra mosaiker, som dock till största delen gått förlorade. Men lyckligtvis fann vi en vacker, helt bevarad mosaik i det angränsande rummet, sakristian.

Våra flesta och viktigaste fynd kom från fästningsmurens kasematter. Seloterna hade inrättat sina boningar där. Vi påträffade en stor mängd husgeråd och föremål tillverkade av förgängligt material: mattor, skor, dräkter. I några rum fann vi i hörnen små förkolnade högar med rester av kläder, sandaler, speglar — vittnesbörd om de händelser som Josephus beskriver:

"... förde de tillsammans så skyndsamt som möjligt alla värdefulla saker i en hög. De satte eld däruppå ..."

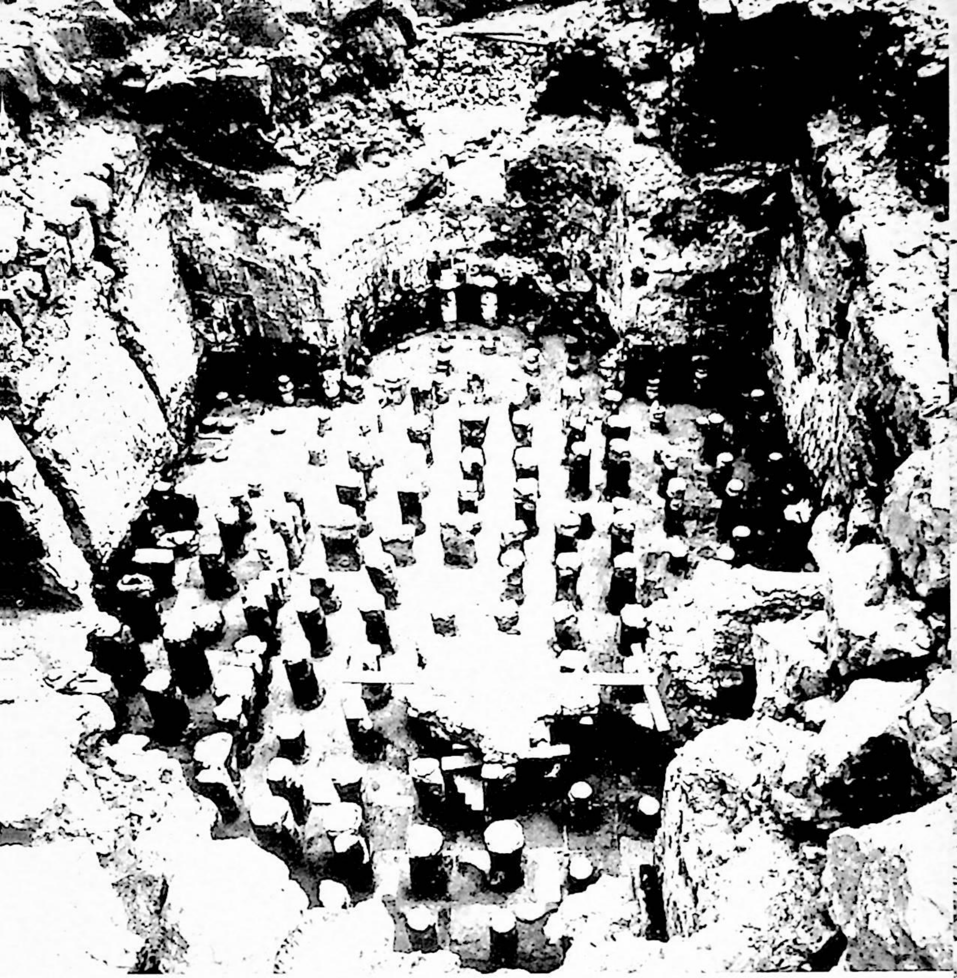

I badanläggningen ingick bl.a. ett varmt rum (caldarium). De små tegelrören i rummet bar upp det övre golvet, av vilket endast en mindre del återstår; t.v. syns ingången till det ljumma rummet (tepidarium)

I andra rum fanns mängder av stenkulor från romerska katapulter (kastmaskiner). Samma rum har gett oss en mängd föremål av brons och silver, bl.a. några sällsynta shekler (mynt) av silver från revolten. Några bar inskriptionen: "Det heliga Jerusalem, Shekel från Israel". På andra stod skrivet "år fem" vilket var året för den sista präglingen före templets förstöring. Det totala antalet mynt som man påträffat under utgrävningarna uppgår till 4 000, däribland halvshekler av silver vilka är mycket sällsynta. Tillsammans utgör dessa den största samling av judiska och romerska mynt från första hälften av det första århundradet f.Kr. som någonsin påträffats vid utgrävningar.

Från judisk synpunkt är fyra byggnader de viktigaste som frilagts: en synagoga, två rituella bad (mikve) samt en religiös skola. Samtliga har uppförts intill Herodes' byggnader. De bekräftar att seloterna strikt följde den judiska lagen: bönen, reningen och studiet av lagen. För varje ortodox judisk församling är just dessa tre byggnader de viktigaste.

Synagogan vid västmuren består av en stor rektangulär sal omgiven av dubbla rader kolonner och jordbänkar. Den är vänd mot Jerusalem. Synagogan i Masada är inte endast den äldsta kända utan också den enda som finns från tiden för det andra templet. Det är vidare troligt att den byggnad som under Herodes' tid låg på denna plats utgjorde en synagoga.

Ett av de rituella baden påträffades i en kasematt på sydsidan av försvarsmuren, det andra på gården till en stor förvaltningsbyggnad, som vi upptäckte väst om magasinen. De två är lika varandra till plan och utförande. Till varje bad hörde tre bassänger. En av dessa skulle enligt lagen vara fylld med vatten. Dessa båda "mikve" är också de enda från tiden för det andra templet som vi känner till.

Mosaikgolv i bysantinskt kapell. Från 300-talet och fram till arabernas invasion på 600-talet var en grupp munkar bosatta på Masada

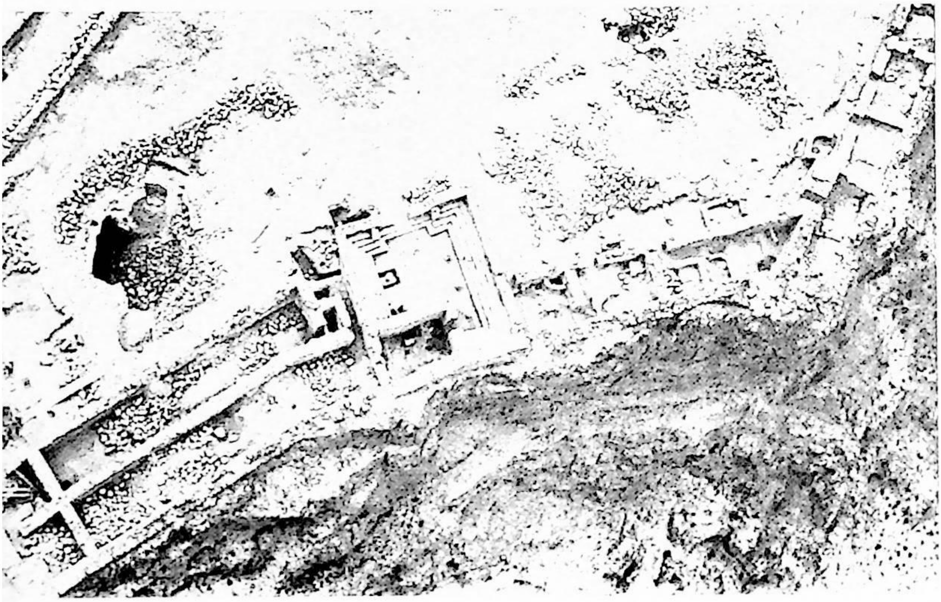

Rituellt bad (mikve) i sydmuren samt flygbild av synagogan med kasemattmurar

Vattencistern

Skolrummet (Beth Midrash)* var en av våra första viktiga upptäckter. Det var beläget söder om västpalatset och innehöll en lång gul sal med bänkar längs tre av väggarna och i mitten.

Vårt märkligaste fynd var emellertid en samling pergamentrullar. Några av dem innehöll bibliska texter. Det var första gången som man upptäckt sådana rullar på annan plats än i grottorna och dessutom på ursprunglig plats. Härigenom kan de dateras till tiden före 70 e.Kr. då templet förstördes. De innehåller kapitel ur 1 :a Mosebok, 3 :e Mosebok (Leviticus), 5 :e Mosebok (Deuteronomium), Psaltaren och Hesekiel och överensstämmer både vad gäller innehåll, ortografi och kapitelindelning med den traditionella hebreiska bibeln. Dessutom har vi funnit ett fragment av en rulle av originalmanuskriptet till den sedan länge försvunna "Jubiléerboken". Den är en av de viktigaste Apokryferna** men är endast bevarad i etiopiska, grekiska och latinska handskrifter. Troligen var den ursprungligen skriven på hebreiska och var mycket studerad av den sekt som bott i grottorna vid Döda havet.

Ett annat fynd rör också Apokryferna. Det är en avskrift av "Ecclesiasticus" daterad till första århundradet f.Kr. Originalet, skrivet på hebreiska 200 f.Kr., är försvunnet. Det är också känt under titeln "Ben Siras vishet". Stroferna 42 : 15—43 :8 är återgivna på sid 7—8.

Det mest förvånande var kanske upptäckten av en bit av en rulle med samma innehåll som ett av fragmenten

* *Beth Midrash,* hebr.="studiehus"; en högre läroanstalt för studier och böner.

** *Apokryferna;* judisk litteratur, författad under perioden från det andra templet till Bar-Kochbas uppror 135 e.Kr. Dessa verk togs ej in i den hebreiska bibeln, palestinajudarnas bibel, men upptogs hos alexandriajudarna. De innehåller bl.a. Mackabéerböckerna, Salomos vishet och Ecclesiasticus, som också kallas "Ben-Siras vishet".

Israelisk ungdomsgrupp på väg upp till Masada längs Orm-
stigen; i spetsen bärs tora-rullorna

av Dödahavsrullarna från grotta IV i Qumran. Den innehöll liturgi för Sabbatens gudomliga offer. Genom fynden i Masada, som ej kan vara senare än från andra hälften av det första århundradet e.Kr., har det blivit möjligt att tillbakavisa den av några forskare framlagda teorin, att Dödahavsrullarna ej är äkta och kan dateras först till medeltiden.

Förutom rullarna har vi funnit mer än 700 ostraca (bitar av krukskärvor med inskriptioner) som nu måste tolkas. Bland dessa finns elva gåtfulla fragment, vart och ett försett med ett eget namn eller tillnamn, som dock alla är skrivna av samma hand. Ett av dem har inskriften "ben Yair". Denna skärva bör syfta på den selotiske befälhavare, som Josephus omnämner. Det är frestande att tolka dessa namn som namnen på de sista försvararna, de elva som drog lott sinsemellan om vem som skulle slutföra dödandet.

Våra undersökningar är avslutade. För oss arkeologer återstår uppgiften att gå igenom och undersöka tusentals skärvor, att tolka inskrifter, att kasta ljus över skriftrullarna, att komplettera planerna och att tolka fynden. När allt en gång är klassificerat och publicerat, hoppas jag att vi skall kunna få en riktig bild av det som en gång var Masada.

Professor Yigael Yadin, född 1917, är den främste företrädaren för Israels arkeologiska forskning.

Från början akademiker har han på ledande poster deltagit i sitt lands försvarskamp, bland annat som chef för dess krigsskola och senare som generalmajor och chef för generalstaben.

Som arkeolog har Yadin nått världsrykte genom sina undersökningar av grottorna vid Döda havet, vilka gett de sensationella fynden av texter från århundradena kring Kristi födelse. Främst har Yadin rönt uppmärksamhet genom den stort upplagda undersökningen av Masada åren 1963 och 1964. Professor Yadin har gett ut ett flertal arbeten i israelisk arkeologi, vilka hedrats med förnämliga pris och gett honom plats såväl i inhemska som utländska akademier och lärda sällskap.

Professor Yadin berättar om Masada

Det arkeologiska äventyret

Sedan 1800-talets början har den höga klippan vid Döda havet fängslat resenärer från Västerlandet. De första var två amerikaner, Edward Robinson och E. Smith, som under en resa i Palestina besökte oasen Ein Gedi 1838. Deras uppmärksamhet drogs till en klipplatå, som av araberna kallades Sebbeh. Genom kikare såg de ruiner av byggnader på nordvästra delen och spår av andra byggnader österut och drog slutsatsen att detta måste vara rester av klippfästningen Masada. I reseskildringen "Biblical Researches in Palestine II" (1841), berättar de bl.a. om denna upptäckt.

Den amerikanske missionären S. W. Wolcott och den engelske målaren Tipping inspirerades i början av 1840-talet av Robinson att besöka Masada, som de båda beskrev och tecknade av. De jämför sina synintryck med Josephus' skildring av Herodes' byggnader samt av de romerska och judiska försvarsmurarna och identifierar både murarna och lagerhusen. År 1848 sände en amerikansk sjöofficer, som bedrev undersökningar i Döda havet, upp några av sina män på Masada-klippan. Han var den förste som insåg att de stora "grottorna" på nordvästsluttningen i själva verket var vattenreservoarer. Den franske forskaren F. de Saulcy besökte också Masada 1851. Han tog sig upp via den romerska anfallsvallen, som han felaktigt trodde vara "ormstigen". Han företog en del grävningar i kapellet för att få fram mosaiker och förde med sig en del bitar från dem. De Saulcy är den förste som tecknat en plan över klippan och lägren — trots att han endast stannade där i två timmar.

Den lärde tysken F. Tuch publicerade 1863 en bok om Masada där han försökte verifiera Josephus' skildringar. Först 1869 i "Palestine Exploration Fund Quarterly Statement" lyckas engelsmannen Charles Warren identifiera "ormstigen". I arbetet "Die Provincia Arabia" (1909) spårades de romerska lägren av Domaszewski och Brünnow. Under 1920-talet fortsattes undersökningarna av de romerska lägren av flera engelsmän som bl.a. tog flyg till sin hjälp för att underlätta identifieringen. Den som främst har äran av pionjärarbetet i Masada är dock tysken Adolf Schulten som 1932 stannade en hel månad på Masada.

Professor Yigael Yadin fick 1963 uppdraget att utföra en arkeologisk undersökning av Masada. För att kunna slutföra detta gigantiska arbete under endast två grävningssäsonger upplades undersökningen som en militär operation, vilket närmare redogjorts för i kapitlet "Utgrävningen".

I en stor utställning som 1972 visas i Sverige och dessförinnan i flera andra länder i Europa samt i USA sprids kunskapen om vad Masada var en gång och vad platsen i dag betyder för israelerna.

M. O.

Masada. Kopparstick av W. Tipping, 1840-talet

Josephus Flavius

Ur Judarnas krig mot romarna
Översättning av N. J. Thunblad (1884)

Masada belägras av Silva

Efter Bassi död övertog Flavius Silva ståthållarskapet över Judeen.* Han fann hela landet underkuvat. Blott en fästning fortfor att visa sig upprorisk, och mot denna ryckte han nu ut med alla de trupper, som han sammandragit från närliggande trakter. Denna fästning hette Masada. Seloterna hade intagit den och i spetsen för dessa stod en ganska inflytelserik man vid namn Eleazar, en avkomling av den Judas, som hade vid den tidpunkt, då Quirinius skickades såsom censor till Judeen, intalat en mängd judar att icke gå med på att låta sig beskattas.

... Den romerske fältherren hade sålunda i spetsen för sina trupper ryckt ut emot Eleazar och seloterna. Han intog utan hinder hela omnejden och förlade besättningar på de mest passande ställen. Men själva fästningen omgav han med en ringmur, på det att ingen av de belägrade skulle kunna fly undan; tillika uppställde han vakter runt omkring.

Därpå uppslog han sitt läger på en plats som var den mest lämpliga i och för belägringen, eller just på det ställe, där fästningens grundval stöter intill det närliggande berget, även om det var förenat med stora svårigheter att transportera dit provianten. Ty icke blott de usla livsmedlen måste anskaffas långt ifrån och med stort besvär av de judar, som fått i uppdrag att anskaffa dylika, utan även dricksvatten måste man föra till lägret, då det i när-

* År 73 e.Kr.

Masada från söder

heten icke fanns någon källa.

Sedan Silva nu vidtagit nödiga anordningar, började han belägringen, vilken krävde den största skicklighet och ansträngning, till följd av den väl befästa borgen. Dess beskaffenhet är nämligen följande:

En klippa av ganska stort omfång och av ej oansenlig höjd omges på alla sidor av djupa och branta samt för djur och människor otillgängliga dalar; blott på två ställen kan man, fast med stor svårighet, bestiga denna klippa. Den ena av dessa vägar går öster ut åt asfaltsjön,* den andra, som är lättare att beträda, tar riktningen åt väster. Den förra kallar man för dess smalhets och för dess slingringars skull "ormstigen". Den kröker sig vid utsprången från klippan, vänder sig sedan om liksom emot sig själv och rätar därpå ut sig något i längd, dock så att den blott långsamt närmar sig sitt mål. Går man på denna väg, så måste man alltid omväxlande hålla sig fast med den ena foten, ty om man skulle slinta, är man ohjälpligt förlorad. På ömse sidor gapa bråddjup, vilka genom sin förskräcklighet komma även den djärvaste att bäva. Har man nu gått på denna väg 30 stadier**, så befinner man sig på spetsen, som likväl icke utskjuter i en smal spets, utan bildar ovantill en bred platå.

På denna platå var det, som översteprästen Jonatan först byggde en fästning, vilken han kallade Masada. Sedermera använde konung Herodes mycken möda att sätta den i gott stånd. Han omgav hela övre delen av klippan till ett omfång av sju stadier med en ringmur, som bestod av vita fyrkantigt huggna stenar, som voro 12 alnar*** höga och 8 alnar breda. På denna ringmur voro 37 torn uppförda, vardera 50 alnar högt, ifrån vilka man kunde komma in i rummen, som var byggda på

* Döda havet.
** 1 stadium = ca 190 m.
*** 1 aln = ca 60 cm.

murens innersida till hela dess längd. Den egentliga släta platån, som var överst på klippan, och som hade god jord, som överträffade vilken åker som helst, lät konungen lämna öppen till att odlas, så att icke de, som genom möjligen inträffande brist på livsmedel utifrån, sökte sin tillflykt till fästningen, behövde lida nöd.

Dessutom byggde han vid den västra ingången ett palats inom fästningen. Dess framsida vette mot norr, det hade ganska höga och starka murar och på hörnen fyra torn, 60 alnar höga. Inredningen av rummen, portikerna och badrummen var olika och dyrbar; pelarna bestodo överallt av en enda sten, väggarna och golven voro inlagda med mosaik. På alla bebodda platser ovantill och vid palatset och framför muren hade han dessutom låtit uthugga talrika stora cisterner i berget, för att därigenom förskaffa åt dem, som bodde där, ett lika ymnigt vattenförråd, som man annars erhåller ur källor.

Från palatset ledde till den översta toppen av berget en i stenarna inhuggen, utifrån osynlig väg. Men även av de vägar, som syntes, kunde en fiende med möda begagna sig. Såsom vi förut nämnt kan den östra vägen icke bestigas; den västra åter hade konungen på det ställe, där den var smalast, låtit skydda medelst ett stort torn, som icke låg mer än 1 000 alnar från den egentliga fästningen, och vilket man varken kunde kringgå, ej heller lätt intaga. Till och med för fredliga besökare hade härigenom in- och utgåendet försvårats. På detta sätt skyddades alltså borgen från fientliga anfall dels genom naturen och dels genom belägringskonsten.

Men ännu märkligare var de stora förråd, av vilka borgen var uppfylld. Där fanns en mängd säd, som räckte för lång tid, likaså fanns där vin och olja i mängd, utom ett stort antal dadlar och allehanda skidfrukter. Då Eleazar med sina seloter genom list intog fästningen, fann han alla dessa saker friska och välbehållna, såsom

hade de nyss blivit inlagda. Och likväl hade intill den tid, då romarna erövrade fästningen, förflutit nära ett århundrade sedan dessa förråd magasinerades. Men även romarna funno återstoden av frukterna friska. Såsom grund till denna varaktighet får man väl antaga luftens beskaffenhet, vilken till följd av fästningens höga belägenhet är fri från alla orena beståndsdelar.

Även fanns där en mängd olika vapen, som konungen låtit förvara, vilka gott skulle hava räckt till för 10 000 man, förutom mycket oarbetat järn, koppar och bly. Dessa stora rustningar hade viktiga skäl för sig. Herodes säges nämligen ha utsett denna fästning till en tillflyktsort för sig, eftersom han misstänkte faror från två håll: den ena faran kom från judiska folkets sida, av vilket han befarade, att det skulle störta honom och återinsätta det gamla konungahuset på tronen; men den största och mest betänkliga hotade honom från den egyptiska drottningen Cleopatra. Hon dolde ej sin sinnesstämning emot Herodes, utan viskade ständigt Antonius i örat, att han skulle låta mörda Herodes och sedan skänka henne konungariket Judeen. Och i själva verket måste man förundra sig över, att Antonius, som älskade henne så ofantligt högt, icke hade för länge sedan lyssnat till hennes böner; ingen kunde tro, att han icke skulle uppfylla hennes enträgna begäran. Det var alltså farhågan, som förmådde Herodes att befästa Masada. Det fogade sig nu så, att denna fästning blev det sista judiska fäste som höll stånd emot romarna.

Sedan den romerske fältherren, såsom vi förut berättat, omgivit hela platsen med en ringmur och vidtagit de noggrannaste mått och steg, så att ingen av de belägrade skulle kunna undkomma, började han belägringen, fastän han endast påträffat ett ställe, som var lämpligt för vallars uppförande.

Bakom tornet, som behärskade den från väster till palatset och bergstoppen ledande vägen, fanns en klippa av ansenlig bredd, som tillika sköt långt ut, men vilken låg 300 alnar lägre än Masada. Den hette Leuce (den vita klippan). Silva besteg nu denna, intog den och lät krigshären föra fram jord på den. Genom det talrika manskapets ihärdiga arbete reste sig snart en 200 alnar stark vall; men ännu syntes ej påfyllningen vara varken tillräckligt stark eller hög, för att kunna bära maskinerna, utan ovanpå denna uppfördes ytterligare stora fyrkantiga stenar, som var 50 alnar breda och lika höga. Maskinerna var inrättade på samma sätt, som de, vilka först Vespasianus och sedan Titus uppfunnit vid belägringen; dessutom uppfördes ett torn, som var 60 alnar högt samt helt och hållet beklätt med järn, varifrån romarna sköto stenar och pilar på dem, som försvarade muren, fördrev dem och hindrade dem att ens sticka fram huvudet. Därjämte lät Silva förfärdiga en stark murbräcka, som skulle från ett och samma ställe oupphörligt stöta emot muren. Dess förstöring var knappt möjlig, dock lyckades han äntligen göra ett hål i den.

Men i hast hade seloterna byggt en mur innanför denna, som inga maskiner skulle kunna nedbryta. Så att denna mur skulle kunna genom sin vekhet göra stötarnas verkan mindre, byggde de den på följande sätt: de uppsatte tvenne rader av tjocka bjälkar, vilka voro fogade in uti varandra, och rummet emellan dem bägge var så brett, som själva muren; detta rum fyllde de med jord. Men för att icke jorden skulle falla ut, då byggnaden började växa i höjd, understöddes alltsammans med andra bjälkar. Härigenom fick muren utseende av ett blockhus. Därigenom att föremålet, mot vilket maskinerna stötte, gav efter, minskades även stötarnas styrka; genom skakningen satte sig till och med byggnaden och blev ännu starkare.

Då Silva märkte detta, trodde han sig kunna snarare intaga muren genom eld, och befallde därför soldaterna att kasta brinnande facklor i mängd emot den. Verkligen började också byggnaden, som ju bestod till större delen av trä, att genast brinna; eftersom det var stora öppningar på den, antändes den ända till grunden, och lågorna började slå ut. Vid början av branden blåste nordan, som var farlig för romarna; ty lågan från fästningen följde med vinden och slog dem i ansiktet.

De hade nära nog uppgivit alla förhoppningar att lyckas, då de befarade, att deras maskiner skulle sättas i brand. Men hastigt, såsom genom en försynens skickelse, vände sig vinden, slog om till sydlig, och då den blev ganska stark, blåste lågan emot muren, som redan brann både upp- och nedtill. Romarna, som på detta sätt fick röna Guds bistånd, återvände med glädje till sitt läger, med föresats att dagen därpå anfalla fienderna. Under natten höll de noggrann vakt, på det att ingen skulle kunna fly undan.

Eleazar tänkte ingalunda på flykt; han skulle även icke ha tillåtit någon annan att göra det. Tvärtom, då han såg, att muren var förstörd, och att det icke fanns för honom någon utväg mer till räddning eller flykt, föreställde han sig den behandling, som deras kvinnor och barn skulle få röna av romarna, om de föllo i deras händer, och beslöt därför att döda alla. Då han i denna belägenhet ansåg detta vara det bästa, församlade han de tappraste av sina stridskamrater och uppmuntrade dem med följande ord att skrida till handling:

"Redan länge ha vi, kamrater, beslutat oss för att varken underkasta oss romarna eller någon annan fiende, utan endast Gud, emedan han allena är den sanne och rättmätige herren över människorna. Nu har det ögonblick kommit, som manar oss att genom handling stad-

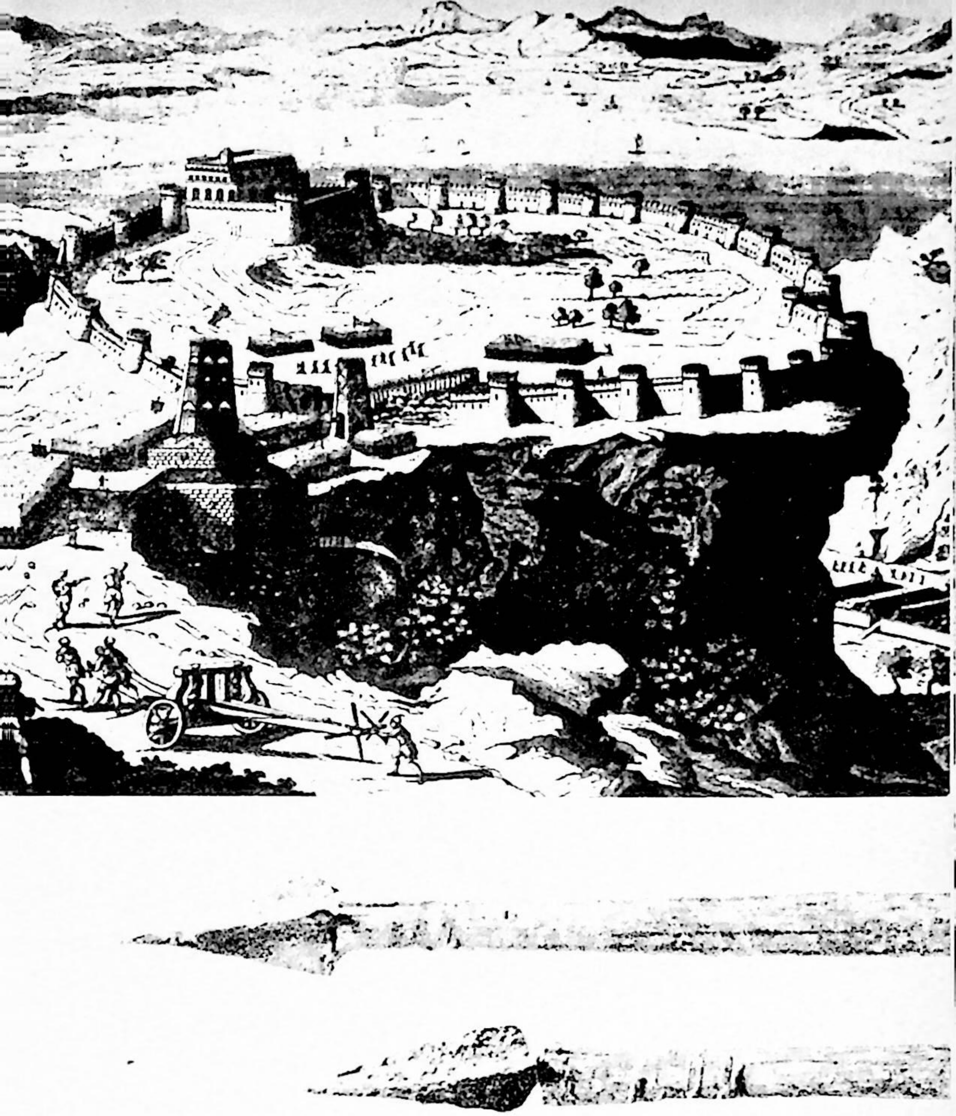

Rekonstruktion av romarnas belägring av Masada från år 1692; längs den uppförda anfallsvallen fördes soldater och belägringsmaskiner fram mot fästningsmurarna. Många vapen som använts under striderna har påträffats vid de arkeologiska undersökningarna

fästa vårt höga beslut. Må vi nu icke vanära oss själva därigenom att vi, som icke ens förut kunde finna oss i att fördraga en ofarlig träldom, nu förutom slaveriet frivilligt underkasta oss de svåraste kval. Dessa skola icke utebliva, om vi falla levande i romarnas händer. Ty vi voro de första, som reste oss emot dem, och vi äro de sista, som ännu kämpa emot dem.

Jag anser det såsom en Guds nåd, att han förunnat oss möjligheten att kunna dö med ära såsom fria människor, något, som ej förunnats andra, vilka emot förmodan besegrats. Vi veta nu på förhand, att i morgon skola vi falla i fiendernas händer; men vi hava ännu fritt val att såsom tappra män dö med våra käraste. Detta kunna icke fienderna förhindra, så gärna de än ville ha oss levande i sitt våld; men omvänt, vi kunna icke hoppas att mer besegra dem i striden.

Då våra frihetssträvanden redan i början mötte så stort motstånd hos våra landsmän och ännu större hos fienderna, så hade vi bort kunna ana Guds vilja och inse, att han invigt sitt älsklingsfolk, judarna, till undergång. Ty hade han varit oss nådig eller blott måttligt vredgats på oss, så skulle han icke kunnat med lugn åse så många människors undergång. Han skulle då icke ha prisgivit sin heliga stad åt elden och åt fiendernas förstöringsraseri. När nu så skett, kan vi då hoppas att bli de enda av hela judiska nationen som räddar vår frihet, liksom hade vi icke syndat emot Gud och icke deltagit i någon ond handling, då det ju tvärtom förhåller sig så, att vi varit de andras läromästare? Ni se alltså, huru Gud straffar våra inbilska förhoppningar, i det att han låter komma över oss en olycka, mot vilken alla våra förhoppningar icke kunna uträtta något.

Fästningens ointagliga läge har icke gagnat oss något, vad vår räddning beträffar och trots att vi ha ett rikt förråd av proviant, en mängd vapen och alla andra för-

nödenheter till överflöd, så har dock Gud själv på ett tydligt sätt berövat oss allt hopp om räddning. Icke av en tillfällighet vände sig lågan, som i början riktade sig mot fienderna emot den mur, vi byggt, utan det är Guds vrede för de många synders skull, som vi varit nog oförsynta att begå emot våra egna landsmän.

Straffet härför vilja vi icke nu mottaga av våra dödsfiender, romarna, utan vi vilja mottaga det av Gud genom vår egen hand. Ty det är bäst att falla i Guds hand. Utan att skändas må ju våra kvinnor dö, utan att hava smakat träldomen våra barn; efter dem vilja vi bevisa varandra samma väntjänst. Då skall det heta på vår mull en gång: de läto icke beröva sig friheten.

Men innan vi göra detta, så vilja vi uppbränna all vår egendom ävensom borgen. Jag vet att romarna skola förargas, då de icke kunna få fatt i våra personer och svikas i hoppet att erhålla byte. Blott livsmedlen vilja vi lämna kvar; ty vi skola efter vår död visa, att det icke var brist på dylika, som tvingade oss till det steg, vi ämna taga, utan att det var vårt från början fattade beslut att hellre föredraga döden framför träldomen."

Så talade Eleazar; men icke alla gillade, vad han sagt. Några av dem skyndade sig visserligen åstad, för att sätta i verket hans förslag, och dessa tycktes nära nog göra det med glädje, enär de ansågo det vara en ärofull död. Men de mera känsliga grepos av medömkan över sina hustrur och barn, och då en säker död förestod dem själva, betraktade de varandra med tårar i ögonen och gåvo härmed tillkänna, att de icke kunde dela denna åsikt.

Då Eleazar såg deras förstämdhet, och att deras mod sjönk vid detta förtvivlade råd, fruktade han, att de skulle genom sina jämmerrop och tårar göra inverkan även på dem, som modigt hade lyssnat till hans ord. Han fort-

for därför att uppmuntra dem och började i sin inspiration tala med ännu högre röst om själens odödlighet, i det han riktade en fast blick på de gråtande och fortsatte sitt tal sålunda:

"Sannerligen illa har jag bedragit mig, då jag ansåg eder för behjärtade personer, som hellre villen dö med ära än leva med skam. Det har visat sig, att ni, vad tapperhet och mod beträffar, icke stått mycket över människor i allmänhet, då ni själva rädas för döden, när han vill befria eder från det största elände, i stället för att ni borde utan bävan eller gensägelse invänta ögonblicket att försättas i frihet.

Redan tidigt, då vårt medvetande vaknade till liv, inpräglades hos oss alltid de gudomliga lärdomar, som vi fått i arv av våra förfäder — något som ju dessa bekräftade genom sina tänkesätt och sina handlingar — att det icke var döden, som var en olycka, utan livet. Ty döden skänker själarna friheten och öppnar för dem tillträde till den himmelska och rena plats, där de icke mera skola träffas av något lidande. Men så länge de ännu äro fängslade vid den dödliga kroppen och underkastade dess bräcklighet, äro de, om man vill vidgå sanningen, döda; ty det gudomligas förening med det dödliga är onaturlig.

Stora ting kan visserligen själen uträtta, så länge den är bunden vid kroppen; ty hon gör honom till ett rörligt verktyg av sin vilja, sätter honom på ett osynligt sätt i rörelse och driver honom till sådana gärningar, som äro över hans natur. Men först då hon blivit lösgjord från den tyngd, som trycker henne ned till jorden, och uppnått sitt sanna hem, då först blir hon delaktig av en salig verksamhet och av en från ingen sida hämmad kraft och för såsom Gud själv en evig och osynlig tillvaro. Ty så länge den är i kroppen kan den ej ses; osynlig kommer hon till kroppen och ingen blir henne varse, då hon

skiljes från den; och eftersom den är av oförgänglig natur, är den upphovet till alla kroppens förändringar. Ty det, som själen förenar sig med, det lever och trives, och det, den skiljes från, avtynar och dör; en sådan fullhet av odödlighetskraft äger hon.

Det tydligaste beviset härpå är sömnen, varunder själarna ostörda av kroppen, draga sig tillbaka inom sig själva och njuta den angenämaste ro, umgås med Gud, med vilken de äro besläktade, sväva omkring överallt och förutsäga mycket av det, som skall ske. Huru skulle man kunna frukta döden, när man sover i lugn sömn? Skulle det icke vara motsägelsefullt att vilja tilltvinga sig friheten i livet och likväl missunna sig själv en evig frihet?

Vi borde redan på grund av den uppfostran, vi åtnjutit hemma, giva andra en förebild av dödsglädje. Men vilja vi i detta hänseende låna förebilder av främmande folk, så låt oss betrakta indierna, vilka ägna sig åt övningar i vishet. Dessa högsinte män fördraga detta livet blott med motsträvighet såsom en åt naturen tillbörlig gärd och skynda därför att befria själen från kroppen, och det utan att något ont trycker eller plågar dem; blott av längtan efter en odödlig tillvaro tillkännagiva de för andra, att de äro betänkta att lämna denna världen. Ingen hindrar dem i deras uppsåt, utan tvärtom prisa alla dem lyckliga och lämna uppdrag åt dem till deras döda anhöriga. Så fast och tillitsfullt tro de på en själarnas förening på den andra sidan graven. Sedan de nu mottagit de lämnade uppdragen, överlämna de sin kropp åt elden, för att åtskilja själen så ren som möjligt från kroppen och dö under fröjdesånger. Deras käraste anförvanter åtfölja dem med gladare hjärta till döden, än andra människor följa de sina till vägs, då det gäller en lång resa. De levande gråta över sig själva men prisa dessa lyckliga, eftersom de redan upptagits i de odödligas skara.

Blygas icke vi nu, om vi stå indierna efter och genom vår feghet vanära våra fäders lag, för vilken hela världen är avundsjuk på oss? Men även om man från första stunden skulle ha lärt oss motsatsen, eller att detta livet är det högsta goda och döden en olycka, så uppfordrar oss dock vår nuvarande belägenhet att möta den med mod, då Guds vilja och nödvändigheten påfordra vår död. Ty såsom det synes har Gud redan för länge sedan beslutat, att den judiska nationen skall dö, emedan han icke längre vill vara den nådig. Ty kasta icke skulden på eder själva och tillskriv icke heller romarna förtjänsten, att kriget emot dem har bragt oss alla i fördärvet.

Ty detta har icke skett till följd av deras makt, utan en högre hand har fogat det så, att de nu uppträda såsom segrare. Var det genom de romerska vapnen, som judarna i Caesarea dödades? Under det att dessa alls icke tänkte på något uppror, överföllos de av pöbeln i staden mitt på sabbatsdagen, dödades jämte sina hustrur och barn, utan att de gjorde det ringaste motstånd. Pöbeln hade ju icke ens försyn för romarna, vilka blott höll dem för fiender, som gjort uppror, eller vilka hyste samma sinnesstämning mot dem, som vi nu hysa. Dock torde man kunna invända: invånarna i Caesarea hava alltid stått i spänt förhållande till judarna och hava alltid, genom att taga det gynnsamma tillfället i akt, blott tillfredsställt ett urgammalt hat.

Men vad skola vi då säga om invånarna i Scytopolis?* För att behaga grekerna grepo de till svärd emot oss i stället för att i förening med oss, som voro deras landsmän, kämpa mot romarna. Men vartill gagnade dem den välvilja och vänlighet, som de visade emot dessa? Utan barmhärtighet dödades de och deras familjer av dem; detta var tacken för den hjälp de lämnat. Det de för-

* Grekiskt namn på staden Beit She'an i Kanaan.

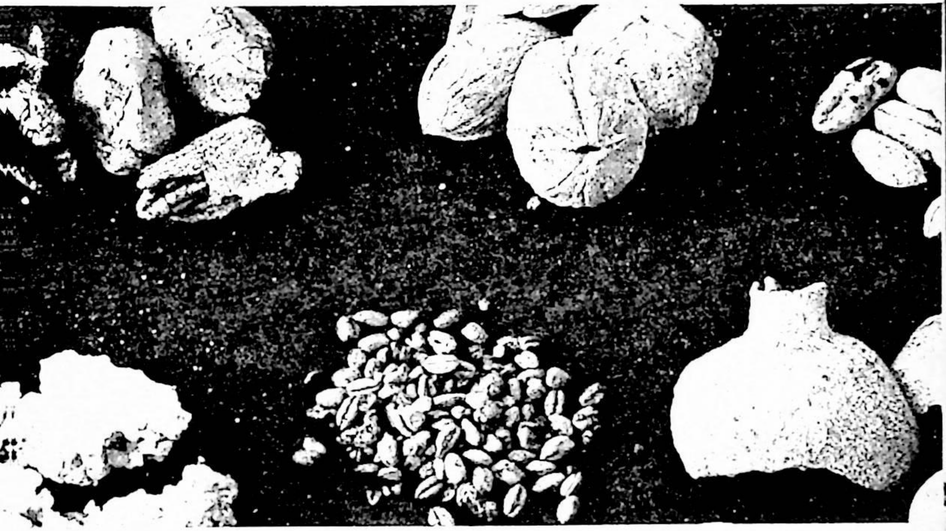

En kvinnas kranium med fastsittande hårfläta samt en sandal berättar om det tragiska slutet på seloternas motståndskamp; av deras stora förråd har man bl.a. påträffat dadlar, valnötter, olivkärnor, saltstycken, sädeskorn och granatäpplen

bjödo oss göra emot dem, det vederfors dem själva, liksom skulle de haft något sådant i sinnet.

Dock det skulle bliva allt för vidlyftigt att i detalj uppräkna allt. Ni veta, att det ej finns en stad i Syrien, i vilken icke judar dödats och att dessa städers invånare varit svårare fiender emot oss, än vad romarna äro. Så tillställde ju invånarna i Damaskus ett förskräckligt blodbad emot oss, utan att kunna uppgiva ens den minsta orsak därtill; de läto nämligen nedgöra 18 000 judar jämte kvinnor och barn. Antalet på dem, som i Egypten pinades till döds, översteg, såsom vi sedermera fingo veta, 60 000 personer. Dessa dog kanske på så sätt i främmande land, där de ej hade skydd mot sina fiender; men alla de som grep till vapen mot romarna i det egna landet, där de kunde vara säkra på seger — var de inte starka nog? — Ty vapen, murar, ointagliga fästningar och ett mod, som icke ryggade tillbaka för alla de faror, som voro förenade med befrielsekampen, gjorde hela nationen stark i upproret. Men sedan allt detta endast en kort tid varat och uppfyllt oss med stolta förhoppningar, blev det blott en orsak till en ännu större olycka. Allt erövrades och råkade i fiendernas händer, såsom hade det blott varit berett för att göra deras seger mer lysande och icke för att förhjälpa dem till räddning, som gjort det i ordning.

Dem, som föllo i striderna, kunna vi icke annat än lyckligprisa; ty de dogo kämpande och utan att förråda sin frihet; men vem hyser icke medlidande med de många, som föllo i romarnas händer? Vem av dem skulle icke hellre hava velat mottaga dödsstöten? Somliga av dem marterades genom eld och gissling eller dogo på pinobänken, andra sönderrevos till hälften av de vilda djuren och sparades levande i detta ömkliga tillstånd till en annan måltid för dem och till sina pinoandars åtlöje och förlustelse.

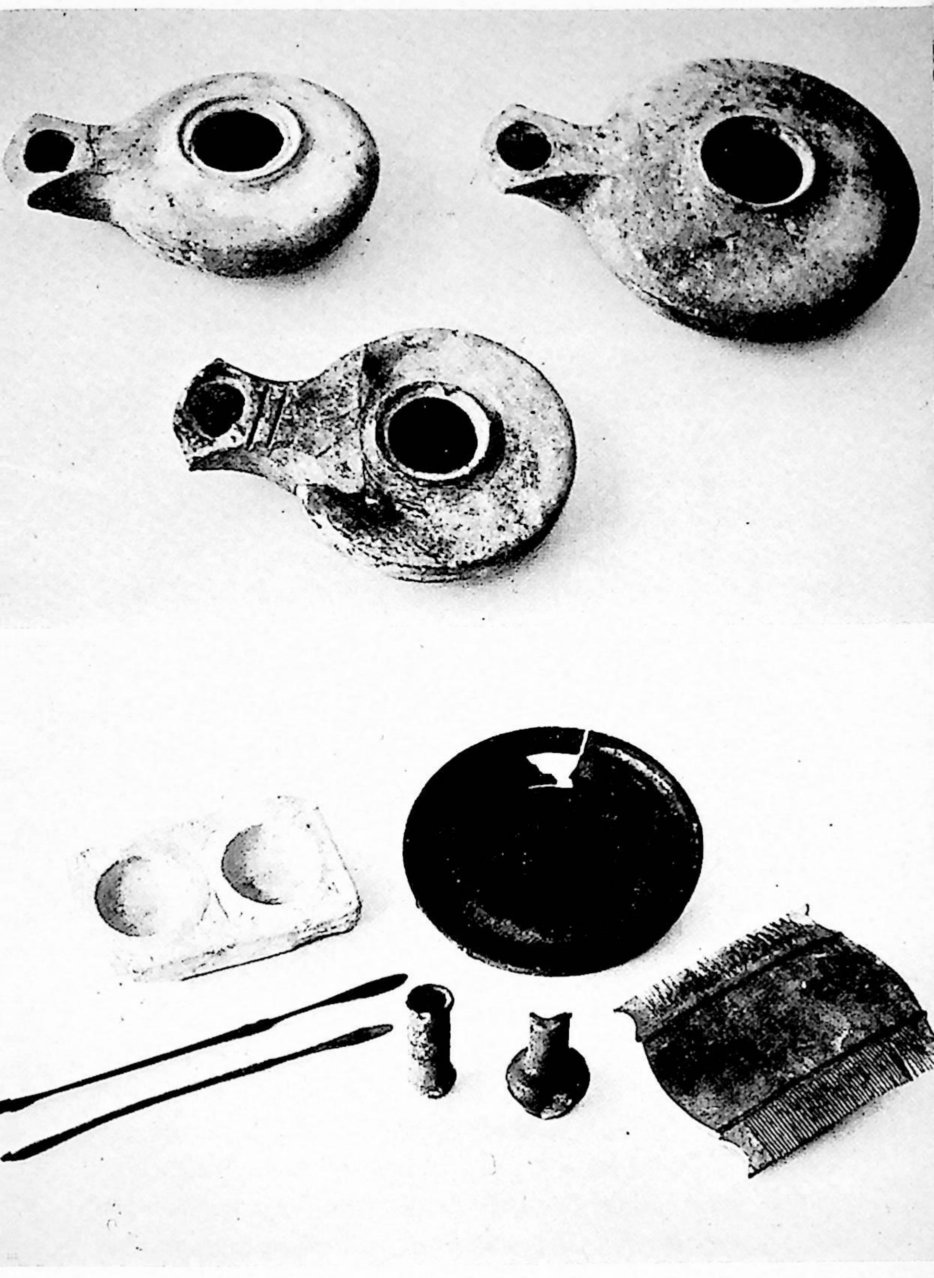

Oljelampor samt därunder sminkpalett med pinnar, spegelhållare av brons, parfymflaskor av lera samt träkam

Men mest beklagansvärda äro de, som ännu leva; de bedja ständigt om döden, men de kunna icke finna den. Och var finns den stora staden, medelpunkten för hela den judiska nationen, staden, vilken var befästad av så många ringmurar och skyddad av så många borgar och jättelika torn — staden, som knappt kunde rymma den ofantliga mängden av krigsförråd, och som hyste i sitt sköte så många tusentals personer, som försvarade den? Var har den stad tagit vägen, i vilken Gud nedlåtit sig att taga sin boning? I grund och botten har den blivit förstörd; såsom ett enda minnesmärke har lägret av dem, som förstörde den, blivit kvar, vilket läger står på dess ruiner. Eländiga gubbar sitta framför det förstörda templet och även några kvinnor, som blivit förskonade för deras skamliga lusta.

Besinnar man allt detta, huru skulle man då kunna med glädje skåda dagen, även om man framgent finge leva i säkerhet? Vem är en sådan fiende till fäderneslandet, feg och vek usling, att han icke sörjer över, att han nödgats leva till denna dag? Ack att vi dock alla hade dött, innan vi tvingats se staden förstöras av fienderna och det heliga templet röna sitt öde.

Den ädla förhoppningen höll oss dock något tillbaka, emedan vi trodde oss skola en gång få utkräva hämnd av fienderna; men nu är det förbi med detta hopp, och då vi stå ensamma mitt emot döden, så låt oss åtminstone så fort som möjligt dö med heder!

Vi vilja förbarma oss över oss själva, våra kvinnor och barn, så länge det är oss möjligt att visa ett sådant förbarmande. Till att dö äro vi födda och till att dö hava vi även fött våra barn. Även de lyckligaste kunna icke undgå döden. Men att vi nödgas se våra kvinnor och barn misshandlas, bliva slavar och skändas, det är icke ett ont, som naturnödvändigheten pålägger människorna. Sådant vederfares dem för deras egen feghet, eme-

dan, fastän de kunde dö, de icke ville det, innan de upplevat allt detta.

Men i stolt medvetande om vår mandomskraft hava vi gjort uppror emot romarna och hava icke lyssnat till deras sist gjorda uppmaning att mottaga deras nåd. Var och en kan förstå, vilken hämnd de skola utkräva av oss, om vi falla levande i deras händer. Ve de unga männen, ty deras kroppskraft är i stånd att uthärda många plågor! Ve de ålderstigna, ty de skola icke med sin ålder kunna uthärda eländet!

Här skall den ene få se sin hustru bortsläpas för att skändas, där en annan få höra rösten av sitt barn, huru det ropar efter sin fader, vilkens händer äro bundna; — dock nej, så länge dessa händer äro fria och ännu kunna hålla uti svärdet, skola de göra oss en stor tjänst. Utan att bliva fiendernas slavar vilja vi dö såsom fria män samt i sällskap med hustrur och barn skiljas från denna världen. Detta ålägger oss lagen, härom bedja våra hustrur och barn; Gud har gjort det för oss till en nödvändighet att taga detta steg. Motsatsen är romarnas önskan; de frukta, att någon av eder skall dö före fästningens intagande.

Låtom oss därför skynda att i stället för den njutning, som vårt tillfångatagande skulle bereda dem, mera injaga förskräckelse hos dem genom vår död och förvåning över vårt modiga handlingssätt!"

De belägrade i Masada döda varandra

Då han ville fortsätta att tala längre, avbröto de honom alla, och liksom de gripits av en oemotståndlig rörelse påyrkade de, att man skulle skrida till verket och skildes från varandra som om de hade jagats av en ond ande.

Den ene sökte komma före den andre och trodde sig avlägga ett bevis på sin tapperhet och sitt mod därige-

nom att han icke lät sig finnas bland de sista. Ett sådant begär att döda sig, hustru och barn samt varandra, hade bemäktigat sig dem alla. Deras raseri förminskades icke, såsom man rättvisligen hade kunnat vänta, då de skulle skrida till handling, utan tvärtom bibehöllo de det största lugn i världen, vilket var en följd av hans tal.

Alla hyste visserligen ömma känslor för sina vänner och familjer, men förnuftet, som sade dem att de på detta sätt bäst sörjde för sina kära, behöll överhanden. I det de med kärlek omfamnade sina hustrur, tryckte barnen till sina hjärtan och under tårar tryckte de sista kyssarna på deras läppar, fullbordade de sitt beslut. Liksom hade en fiendes hand stått dem till buds, och deras tröst vid det nödtvungna mordet var tron, att de härigenom befriade sina kära från den skymf, som de måste undergå, om de skulle falla i fiendernas våld. Till sist visade sig ingen vara för svag till att utföra det svåra värvet, utan alla dödade efter varandra sina anhöriga.

Vilket fasansfullt elände, då det syntes dem såsom naturligt, nämligen att döda med egen hand sina hustrur och barn!

Ur stånd att sedermera fördraga smärtan över sina handlingar och i medvetandet att begå en orättvisa emot de dödade om de blott ett ögonblick skulle överleva dem, förde de tillsammans så skyndsamt som möjligt alla värdefulla saker i en hög. De satte eld däruppå och utvalde sedan ibland sig tio personer, som skulle döda alla de övriga.

Utsträckta bredvid sina hustrurs och barns döda kroppar och med utbredda armar över dem framräckte en var sin hals åt de tio personer, som skulle verkställa denna fasansfulla tjänst. Sedan dessa utan fruktan genomborrat alla, den ene efter den andre, kastade de ånyo sins emellan lott, vilken som skulle döda dem; den, vilken lotten träffade, skulle döda de nio och till sist skul-

le han döda sig själv. Alla hyste till varandra det obetingade förtroende, att var och en skulle med lika mod underkasta sig att verkställa beslutet, vare sig att han blev den handlande eller lidande personen. Sålunda lämnade sig då de nio åt det dödande svärdet.

Den som till sist blev kvar undersökte alla lik, som lågo hopade om varandra, om icke under ett sådant blodbad det skulle finnas någon, som behövde hans hjälp för att kunna dö; men då han såg, att alla voro verkligen döda, satte han palatset i brand, genomborrade därpå sig själv med kraftig hand och sjönk ned vid sidan av sina landsmän. De dogo i övertygelsen, att icke ha lämnat kvar någon enda person, som kunde falla i romarnas våld.

En släkting till Eleazar och en ålderstigen kvinna, framstående genom sitt förstånd och sin bildning, hade med fem barn i hemlighet krupit in i en underjordisk kloak, då de andra voro så upptagna med tanken att döda varandra, att de helt och hållet glömde dessa. Antalet av de dödade, kvinnor och barn inberäknade, uppgick till 960 personer. Denna dödsscen timade den 15:de i månaden Xantikus*.

Eftersom romarna väntade att möta ett beväpnat motstånd, hade de tidigt om morgonen gjort sig i ordning att från vallen utlägga vindbryggor, som ledde till fästningen, och hade redan trängt in i den på dem. Men då de icke varseblevo någon fiende, utan märkte att det var tomt överallt, och att det brann därinne samt att djup tystnad förövrigt härskade, visste de icke, vad de skulle tänka.

Eftersom de velat avskjuta kastmaskinerna, upphävde de omsider ett härskri, för att härigenom framlocka

* April år 73 e.Kr.

dem, som möjligen befunno sig i fästningen. Detta skri hörde kvinnorna, varvid de kröpo fram ur den underjordiska gången och berättade för romarna noggrant vad som skett. I all synnerhet visste den ena kvinnan att noggrant förtälja allt, som sagts och gjorts. Romarna skänkte henne dock föga uppmärksamhet, emedan de icke ville sätta tro till den oerhörda handlingen, utan försökte att släcka elden, banade sig hastigt en väg igenom den och inträngde i det inre av palatset.

Då de nu verkligen upptäckte den stora mängden av lik, fröjdade de sig icke över sina fienders undergång, utan beundrade fastmer det högsinta i deras beslut och det orubbliga dödsförakt, som visats av så många personer, vilka deltagit i beslutet och medels handling utfört det.

Josephus Flavius 37—ca 90 e.Kr.

År 64 anlände den judiske rättslärde Joseph ben Matthias — mera känd som Josephus Flavius — till Rom i ett officiellt uppdrag, som ledde till en tvåårig vistelse i världshuvudstaden. De två åren där kom att prägla Josephus' inställning till den romerska stormakten.

När han återvände till sitt hemland Palestina var den politiska situationen spänd till bristningsgränsen. Det judiska befrielsekriget stod för dörren. Josephus avrådde i det längsta från väpnat uppror, men när kriget bröt ut, utsågs han till befälhavare för de judiska styrkorna i Galiléen. Tillsammans med sina trupper inneslöts han i fästningen Jotapata av den romerska hären under Vespasianus. I juli år 67 föll fästningen och Josephus hamnade i romersk fångenskap.

Förd inför fältherren Vespasianus förutsade Josephus att denne en dag skulle bli romersk kejsare. År 69 slog hans profetia in. Vespasianus frigav nu Josephus och gav honom sitt eget familjenamn, Flavius. Josephus följde sedan romarna under det fortsatta fälttåget genom Palestina och sedan via Alexandria till Rom, där han framlevde sista delen av sitt liv.

I Rom skrev Josephus sina berömda historiska verk, som i dag utgör den bästa källan till kunskapen om bl.a. det politiska läget i Palestina under det första århundradet efter Kristus. Hans viktigaste arbete behandlar det judiska kriget ("De bello judaico"). Det skrevs ursprungligen på arameiska, de dåtida judarnas språk, men omredigerades och översattes till grekiska. År 1884 utgavs en svensk översättning "Flavii Josefi historia om judarnes krig mot romarne" av kyrkoherde N. J. Thunblad. Det här publicerade avsnittet ur sjunde boken (avsnitt VIII och IX) utgörs av en försiktig modernisering av Thunblads översättning.

M. O.

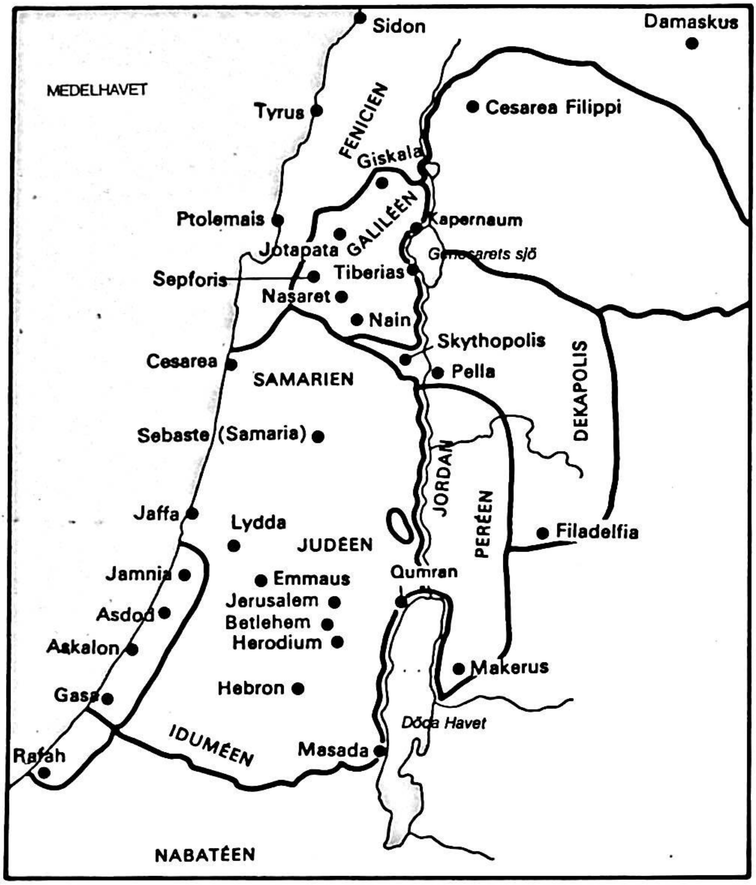

Palestina under romerskt välde vid början av vår tideräkning. Efter Goldman & Wimmer

HISTORIK

Olov Isaksson

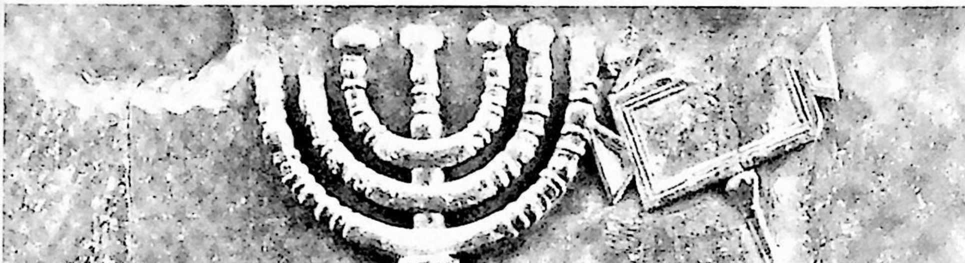

Jerusalem belägrades under nära fem månader av en romersk armé på 65.000 man under befäl av kejsar Vespasianus' son Titus. Den 9 september år 70 föll staden, templet brändes, stadsmurarna och de flesta byggnader revs. I ett triumftåg i Rom förevisades 700 av fångarna och delar av det rika bytet. Efter Titus död år 81 restes en triumfbåge till hans ära på Forum Romanum. På en av dess reliefer bär romare den sjuarmade ljusstaken och andra tempelskatter

Sedan Jerusalem fallit och revolten mot Rom slagits ned genom erövringen av Masada år 73 e.Kr., tycktes israelernas väpnade motstånd vara slutgiltigt krossat. Stora delar av landet var ödelagda och åtskilliga av dess invånare bortförda i fångenskap eller dödade. Enbart i Jerusalem skall, enligt Josephus Flavius, en miljon människor ha mist livet.

Men judarnas motståndskraft var ännu inte bruten. Det religiösa livet fick ett nytt centrum i *Javne,* strax söder om nuvarande Tel Aviv. Det lärdomscentrum som upprättades där hade auktoritet även i världsliga frågor över hela det judiska området. Prästerna och de lärde blev i ännu högre grad än tidigare folkets ledare i kampen mot politiskt och religiöst förtryck.

År 132 reste sig judarna på nytt mot det romerska herrefolket i ett sista desperat försök att återvinna självständigheten. I spetsen för upproret stod två män, Rabbi Akiba samt Simon Ben Kosiba. Den lärde rabbinen Akiba var frihetskampens ideolog. Han var en fanatisk motståndare till samarbete med romarna, välkänd och uppburen för sina utläggningar av Toran*, den religiösa lagen som inte bara reglerade gudstjänsten utan praktiskt taget varje del av judarnas liv. I den betydligt yngre Simon fann han strategen som kunde leda folket till seger. Han såg honom som Guds utkorade och gav honom

* *Toran,* hebr. lära, lag; judiskt namn på de fem Moseböckerna.

namnet Bar Kochba, Stjärnans son.**

Revolten bröt ut sedan kejsar Hadrianus vidtagit flera åtgärder riktade mot den judiska religionen och dess viktigaste symboler. Han förvandlade Jerusalem till en romersk militärkoloni, Aelia Capitolina, byggde ett tempel helgat åt Jupiter på själva tempelplatsen och förbjöd omskärelsen. Dekretet utlöste kriget, som kom att vara i tre år.

Den romerska ockupationsmakten överraskades av den våldsamma kraften i upproret. Gerillasoldaterna hälsades som folkets befriare och fick överallt stöd, även av landsmän i diasporan, dvs. bosatta utanför Palestina. Till en början var operationerna framgångsrika och efter en kort tid kontrollerade israelerna hela landet.

Sedan Jerusalem befriats lät Bar Kochba prägla en myntserie till minne av segern med inskriften "le-Cherut Jerusjalajim" (Till Jerusalems befrielse). Optimismen var stor, men Rom var inte villigt att släppa greppet om Judéen. Dess strategiska läge var viktigt för världsriket, som nu befann sig i en nedgångstid.

För att kväsa de upproriska sände kejsar Hadrianus en av sina skickligaste fältherrar, Julius Severus, från Britannien. Denne påbörjade omfattande och blodiga upprensningar och kunde med sina överlägsna och väl utrustade trupper successivt minska det av judarna besatta territoriet.

Huvuddelen av Bar Kochbas styrka var förlagd till *Herodion*. Denna fästning var byggd av Herodes, som även begravdes där, och var den jämte Masada starkaste i landet. Under det stora upproret mot romarna hade den en tid hållits besatt av seloterna.

** *Bar Kochba;* arameiskt namn. De arkeologiska fynden har avslöjat hans verkliga namn som Ben Kochba. Talmud skildrar honom som en stark och auktoritär ledare för de judiska rebellerna, som i mer än tre år band de bästa romerska stridskrafterna.

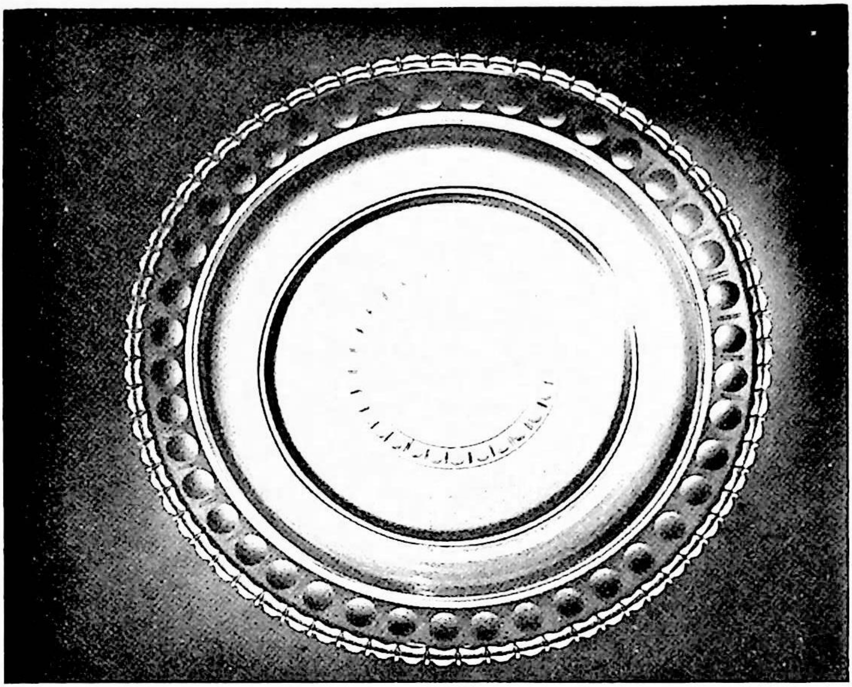

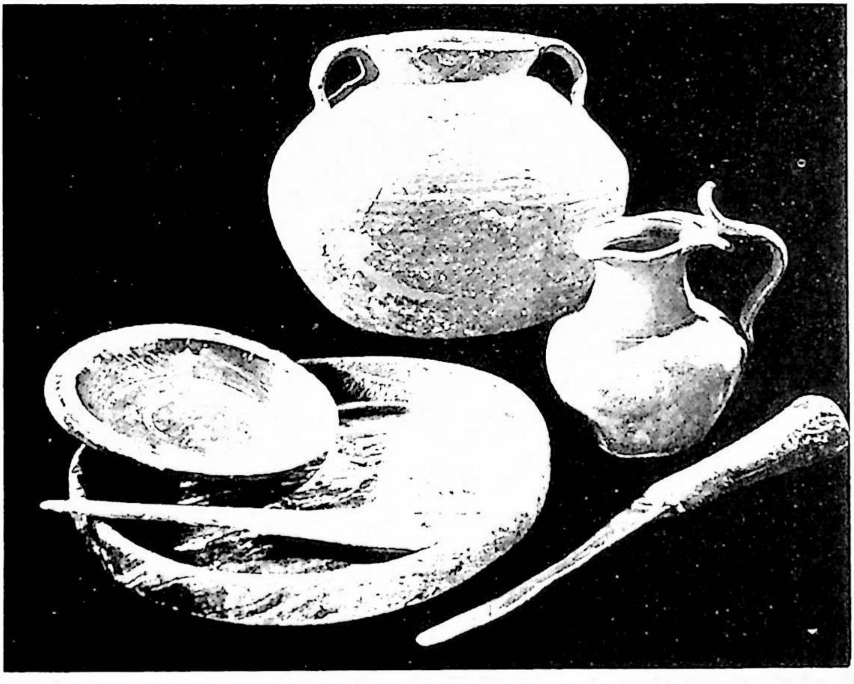

Graverad skål av glas samt förvaringskärl, knivar och trätallrikar från den grotta där flera brev av Bar Kochba påträffats

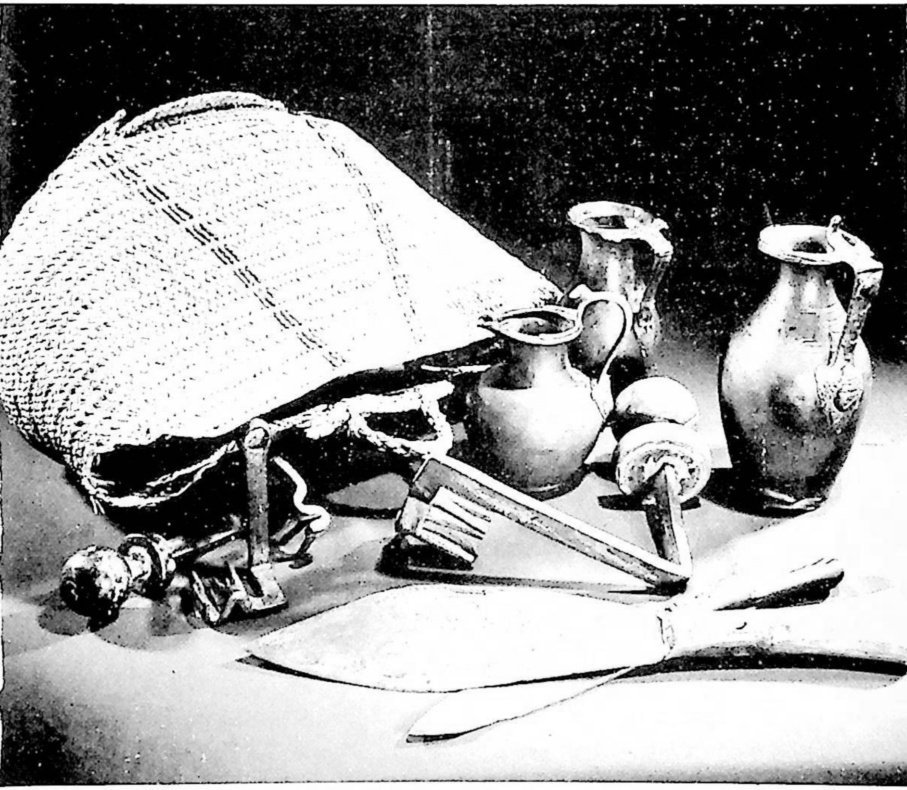

Säcken som innehöll breven från Bar Kochba samt därunder romerska bronskannor, nycklar, knivar och en flätad korg från Bar Kochba-grottorna

I Palestina (=filistéernas land), som romarna efter sin seger omdöpte Judéen till, finns gott om lämningar av de många folk som varit bosatta där innan israelerna drog in i landet. Mänsklighetens historia i denna del av världen är lång och mätbar i hundratusen år, medan den i t.ex. vårt land började först för 12 000 år sedan.

På sluttningarna till berget *Karmel* nära Haifa finns grottor i vilka människor kontinuerligt varit bosatta i tiotusentals år under paleolitisk tid, dvs. under äldre stenåldern. De var jägare och fiskare som lämnat ett stort antal enkla redskap efter sig. Långt senare, vid slutskedet av istiden i Europa, befolkades grottorna av människor som också livnärde sig på ett primitivt åkerbruk, vilket framgår av de tusentals skäror som påträffats på boplatsen. De är därigenom de äldsta jordbrukare historien känner. Då samlar- och jägarstadiet väl var övergivet gick utvecklingen snabbt och redan under neolitisk tid, ca 8 000 år f.Kr., skapas i Palestina grundvalen för världens äldsta kända stad, *Jeriko,* av människor som var besläktade med grottinvånarna i Karmel.

Flera andra mycket gamla städer inom det nuvarande Israel är kända genom arkeologiska undersökningar, förbibliska urkunder och uppgifter i Bibeln. I landets norra del, Galiléen, ligger bl.a. *Megiddo,* vars äldsta delar kan dateras till ca 4 000 år f.Kr., *Hazor,* grundlagt omkring tusen år senare, *Beit She'an,* först omnämnd i egyptiska källor från nittonde århundradet, samt *Akko* som är en av de äldsta ännu bebodda städerna i världen.

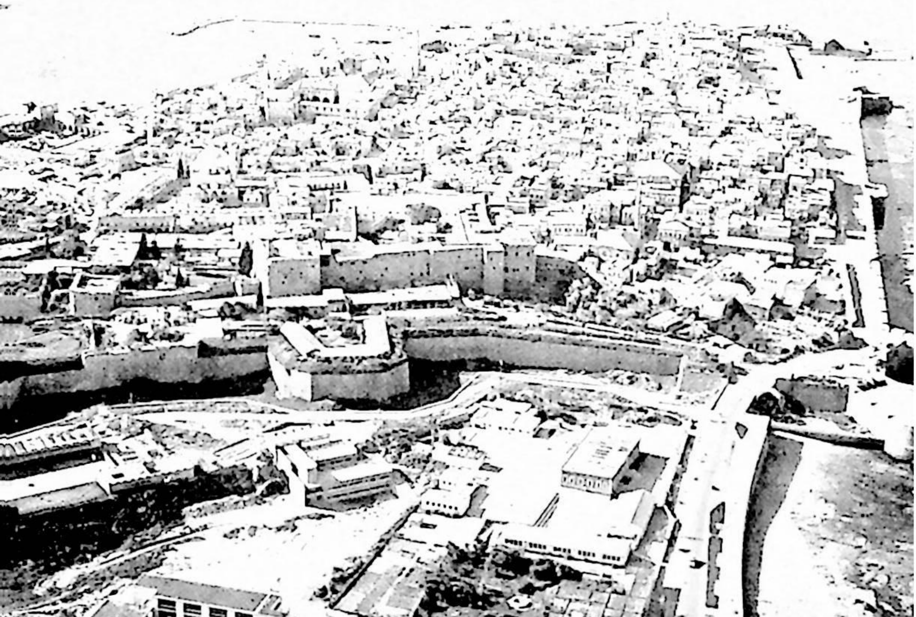

Jerikos stadskulle (tell) samt Acre med ringmur från korsfarartiden

Men också längre söderut fanns tidigt befästa borgar och städer, som idag är intressanta mål för resenären, t.ex. *Hebron,* där Abraham enligt traditionen begravdes. Tillsammans med Jerusalem, Tiberias och Safed kom Hebron långt senare att räknas som en av judarnas fyra heliga städer. Endast på dessa fyra platser fanns större judisk bosättning under den långa tid som förflöt från det landets självständighet krossades av Rom och fram till 1900-talets omfattande immigration.

En annan gammal stad var *Gezer,* vars tidiga betydelse förklarades av dess läge vid ”Via Maris” (Havsvägen). Denna viktiga väg förband Egypten med de storriken som började uppkomma kring floderna Eufrat och Tigris ca 2 500 år f.Kr. Den följde Medelhavskusten upp till Megiddo, där den tog av österut, passerade Beit She'an och gick sedan via Damaskus till Eufrat. En annan genom årtusenden hårt trafikerad handelsled, Kungsvägen, gick från Akaba vid Röda havet till Damaskus.

Eftersom inga arkeologiska fynd som kan förknippas med judarnas tidigaste bosättning påträffats, är Bibeln den enda källan till kunskap om kolonisationsskedet. Folkets stamfader *Abraham* beräknas ha lämnat *Ur* i Kaldéen (Mesopotamien) för omkring 3 500 år sedan. Tillsammans med sin familj och sitt husfolk slog han sig ned i det land som under tidernas lopp omväxlande kallats Kanaan, Palestina, Judéen eller Israel. Stammen levde som nomader och kom knappast i konflikt med kananéerna, en semitisk folkgrupp som sedan ca 3 000 år f.Kr. var bosatt vid kusten och i de autonoma, befästa städerna på slättlandet, eller med de många andra folk (amoriter, edomiter, moabiter), som slagit sig ned i denna del av den ”bördiga halvcirkeln”. Med detta begrepp avser man ett område som halvmånformigt sträcker sig från Egypten över Palestina och Syrien

Hazor, kananéernas viktigaste befästa stad brändes av Josua och byggdes upp av Salomo

längs Eufrat och Tigris ned till Persiska viken. Här samt i Egypten uppstod de första högkulturerna.

Under sina betesvandringar besökte Abraham flera ännu existerande platser, bl.a. *Beersheba,* som fick sitt namn av honom. Här var han också bosatt en tid liksom sonen Isak och dennes son Jakob. Med sina hustrur begravdes patriarkerna enligt Bibeln i *Hebron,* där Herodes lät uppföra en byggnad över den förmodade platsen. Eftersom även araberna räknar Abraham som sin stamfader är platsen helig också för dem, och en moské restes därför tidigt över gravarna.

Några hundra år efter ankomsten till Kanaan tvingades enligt Bibeln israelerna av en svår hungersnöd att söka sig till det bördiga Egypten, där de levde i ca fyrahundra år fram till tiden omkring år 1300, då *Moses* och senare *Josua* ledde dem tillbaka till Abrahams land. Men denna gång kom de inte som fredliga nomader utan som jordhungriga erövrare.

När *Jerikos* murar enligt Bibelns version av händelsen hade fallit för hebréernas basunstötar, eller för jordskalv, vilket är en rimligare förklaring, kunde de tränga in i Kanaan. Bristen på politisk enighet mellan de tolv stammarna försvårade dock erövringen och ledde t.o.m. ibland till blodiga sammanstötningar mellan rivaliserande grupper.

Det som i Josuas bok framställs som ett snabbt och framgångsrikt erövringskrig kom i själva verket att pågå i flera hundra år. I norr kom de starka fästningarna *Megiddo* och *Beit She'an* att under lång tid existera som enklaver inom det judiska rike, som småningom växte fram. Sedan kananéerna besegrats och de ständiga angreppen från olika beduinstammar avvärjts, blev filistéerna huvudfienden. Detta folk hade slagit sig ned längst i söder vid Medelhavskusten omkr. 1200 f.Kr., dvs. ca hundra år efter den hebreiska invasionen. Här skapade

Beersheba är Negevs snabbt expanderande huvudstad med drygt 80 000 invånare, de flesta sysselsatta i de många industrier som hämtar sina råvaror ur öknen. Platsen existerade redan 1.500 år före Abrahams ankomst. Enligt Första Mosebok (21:33) planterade Abraham "en tamarisk vid Beer-Seba och åkallade där Herren, den eviga Gudens namn". Tamarisken är ett av de få träd som kan överleva i denna del av landet, där den årliga nederbörden understiger 150 mm. Mer än två miljoner exemplar av detta träd har planterats i Negev-öknen sedan 1948

Jakobs andra hustru Rakel avled i Betlehem sedan hon fött
Benjamin. Hennes gravbyggnad ligger strax utanför staden.
)en inrymmer bl.a. ett judiskt och ett muslimskt bönerum.
'latsen omtalas av pilgrimer redan på 300-talet

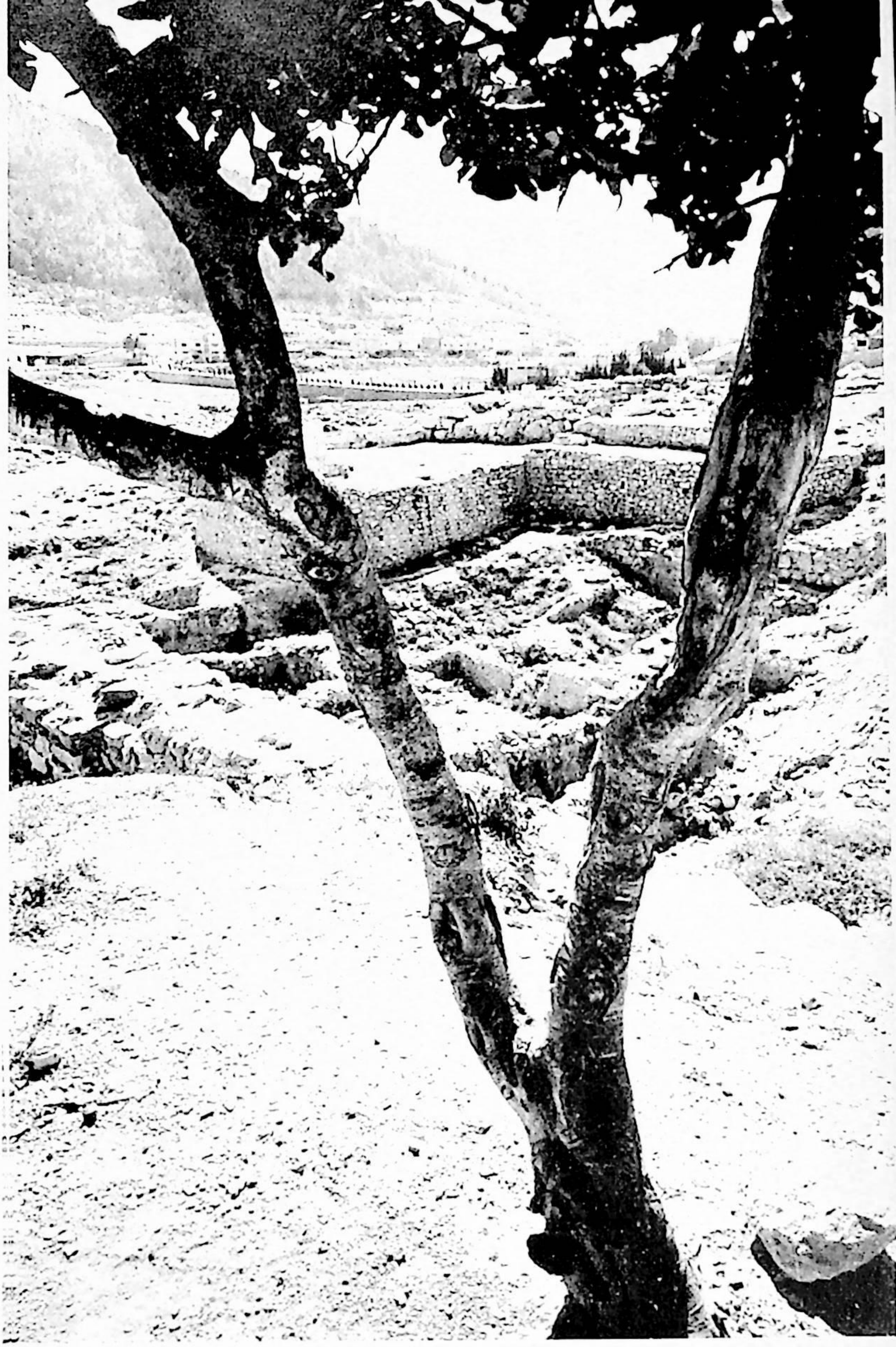

Också Nablus är känt sedan patriarkernas tid. I Tel Balata finns murar och andra lämningar av den gamla staden. En lokal tradition förlägger Josefs grav till Nablus, som är huvudstad i Samaria och sedan 500-talet f.Kr. samaritemas centrum

Och Mose sände dessa åstad för att bespeja Kanaans land. Och han sade till dem: ”Dragen nu upp till Sydlandet, och dragen vidare upp till Bergsbygden. Och sen efter, hurudant landet är, och om folket som bor däri är starkt eller svagt, om det är litet eller stort, och hurudant landet är, vari de bo, om det är gott eller dåligt, och hurudana de platser äro, där de bo, om de bo i läger eller i befästa städer, och hurudant själva landet är, om det är fett eller magert, om träd finns där eller icke. Varen vid gott mod, och tagen med eder hit av landets frukt.” Det var nämligen vid den tid då de första druvorna voro mogna.
Så drogo de åstad och bespejade landet från öknen Sim ända till Rehob, där vägen går till Hamat. De drogo upp till Sydlandet och kommo till Hebron; där bodde Ahiman, Sesai och Talmai, Anaks avkomlingar. Men Hebron byggdes sju år före Soan i Egypten. Och de kommo till Druvdalen; där skuro de av en kvist med en ensam druvklase på, och denna bars sedan på en stång av två man. Därtill togo de granatäpplen och fikon. (Fjärde Mosebok 13:18—24)

Och Jeriko hade sina portar stängda, det höll sig tillstängt för Israels barn; ingen gick ut eller in. Men Herren sade till Josua: ”Se jag har givit Jeriko med dess konung, med dess tappra stridsmän, i din hand. Tågen nu omkring staden, så många stridbara män I ären, runt omkring staden en gång; så skall du göra i sex dagar.
Och sju präster skola bära de sju jubelbasunerna framför arken; men på den sjunde dagen skolen I tåga omkring staden sju gånger; och prästerna skola stöta i basunerna. Och när det blåses i jubelhornet med utdragen ton, och I hören basunljudet, skall allt folket upphäva ett stort härskri: då skola stadsmurarna falla på stället, och folket skall draga in över dem, var och en rätt fram”. (Josua 6:1—5)

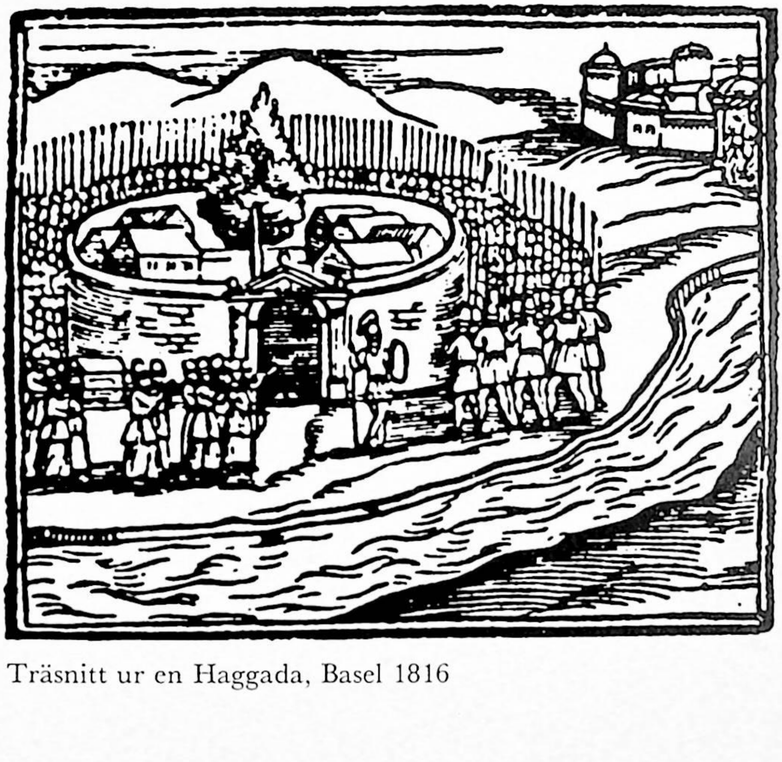

Träsnitt ur en Haggada, Basel 1816

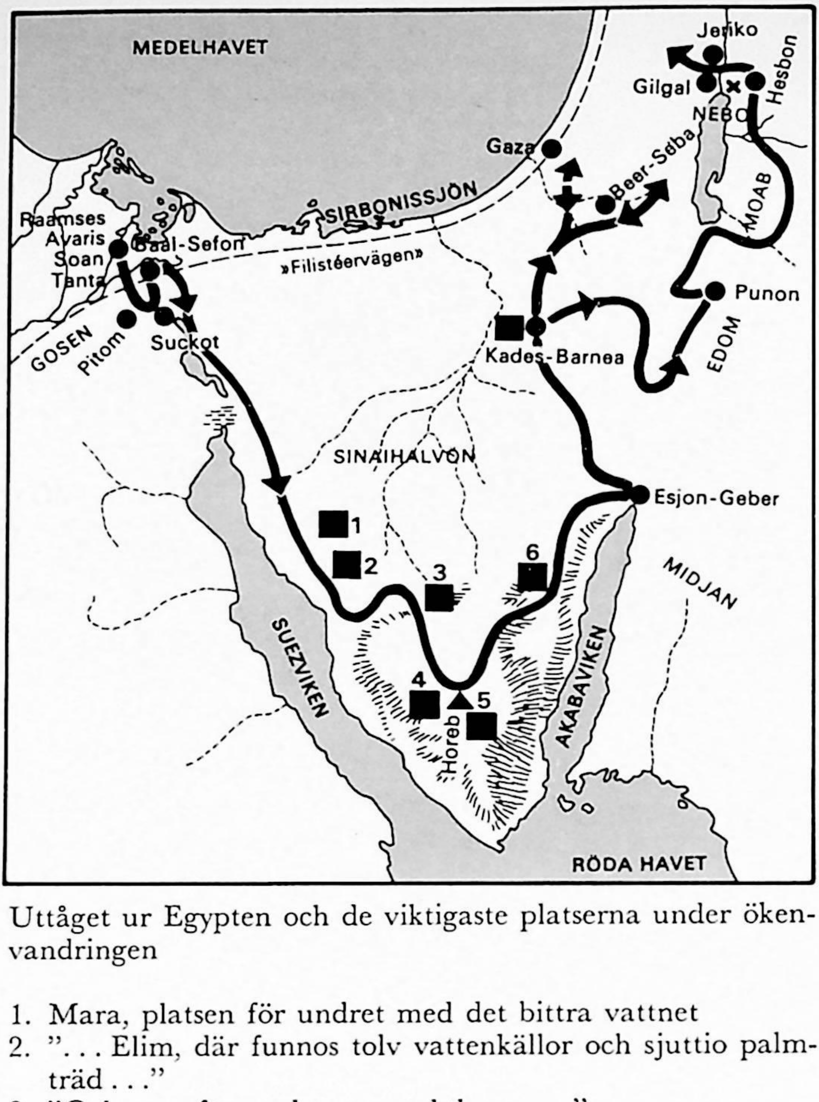

Uttåget ur Egypten och de viktigaste platserna under ökenvandringen

1. Mara, platsen för undret med det bittra vattnet
2. "... Elim, där funnos tolv vattenkällor och sjuttio palmträd ..."
3. "Och om aftonen komma vaktlarna ..."
4. "... och de lägrade sig i Refidim." Segerrikt slag mot amalekiterna
5. Guds uppenbarelse på berget Horeb (Sinai). Mose förkunnar lagen för Israels barn
6. "Och se, Mirjam var vit såsom snö av spetälska ..."
7. Kades-Barnea, det sista och längsta uppehållet före erövringen av Kanaan

Efter Goldman & Wimmer

Negev-öknen

Därefter lät Mose israeliterna bryta upp från Röda havet, och de drogo ut i öknen Sur; och tre dagar vandrade de i öknen utan att finna vatten

Så kommo de till Mara; men de kunde icke dricka vattnet i Mara, ty det var bittert. Därav fick stället namnet Mara.

Då knorrade folket emot Mose och sade: ”Vad skola vi dricka?”

Andra Mosebok 15:22—24

det ett mäktigt förbund som bestod av städerna *Gat* och *Ekron* samt de ännu existerande *Ashod, Askelon* och *Gaza.*

Filistéerna behärskade konsten att bearbeta järn. De vann flera segrar och hotade israelernas självständighet. Sedan de intagit och förstört *Silo,* som vid denna tid var den viktigaste judiska kultplatsen, blev behovet av en stark centralstyrelse och ett statsöverhuvud allt mer uppenbart.

Till landets förste konung utsågs *Saul.* Sedan han stupat i ett slag på berget Gilboa nära Beit She'an tillsammans med sina söner valdes David till hans efterträdare.

Under *David* (ca 1010—970 f.Kr.), konsoliderades den judiska staten. Han erövrade Jerusalem från de kananeiska jebuséerna och gjorde den till huvudstad och religiöst centrum. Genom framgångsrika krig mot grannfolken lade han under sig Edom och gjorde Moab, Ammon och Damaskus tributskyldiga samt slöt vänskapsfördrag med bl.a. det mäktiga *Tyrus,* vars konung *Hiram* blev Salomos viktigaste handelspartner.

Från sin fader övertog *Salomo* (970—930) en fast organiserad statsbildning. Hans ekonomiska politik omvandlade snabbt det agrara hebreiska samhället och gjorde landet till en maktfaktor och åtråvärd bundsförvant.

Riket genomkorsades av karavanvägar från Egypten till Arabien och Mesopotamien och transitohandeln gav goda inkomster. Handelsflottor byggdes upp både vid Medelhavet och vid Röda havet, där en hamnstad (Esjon-Geber) anlades vid nuvarande *Eilat.* Här låg också ett smältverk för den kopparmalm som under fyrahundra år bröts ett par mil längre norrut. Nära *Timna,* där man idag på nytt utvinner betydande kvantiteter koppar, finns tydliga lämningar efter denna flertusenåriga gruvindustri.

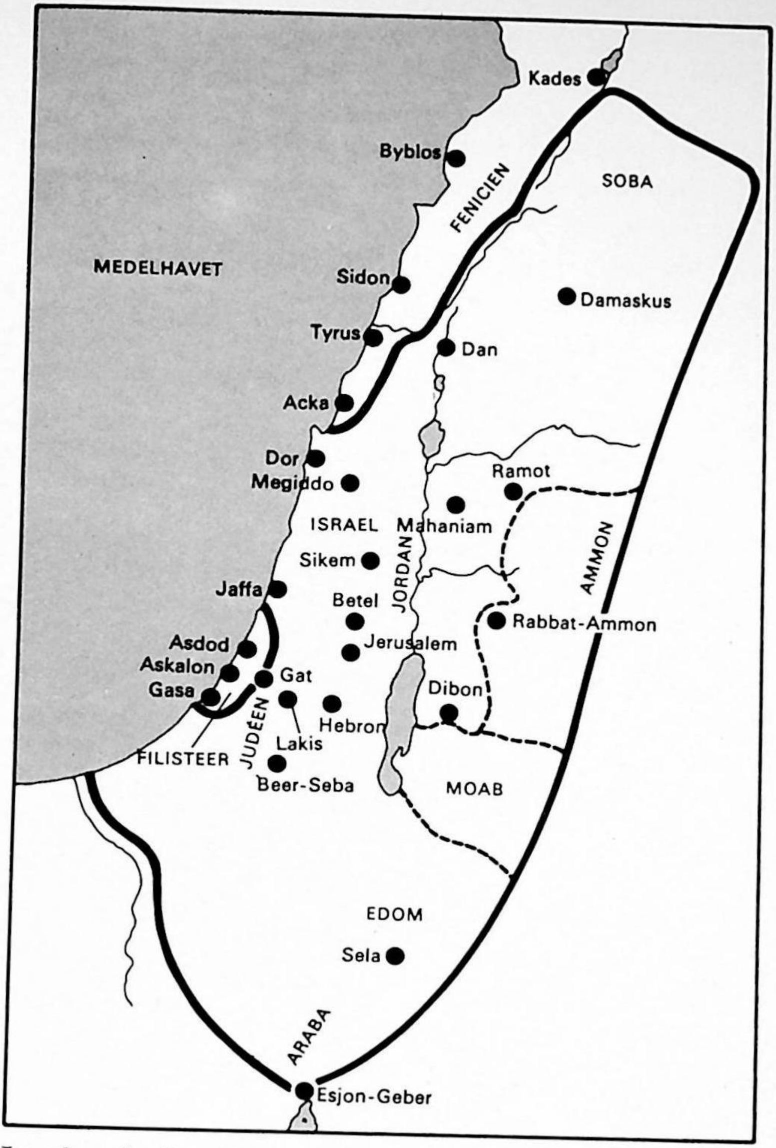

Israel under David och Salomo. Efter Goldman & Wimmer

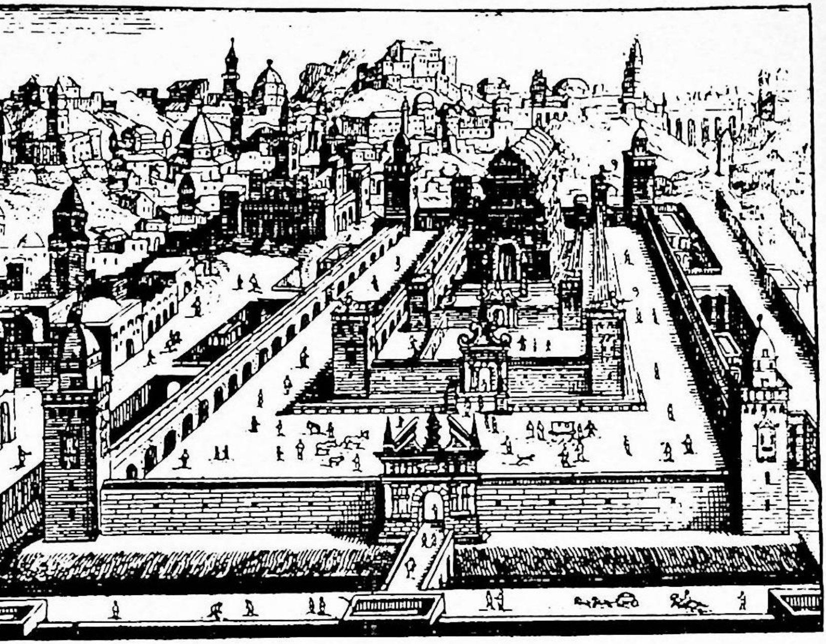

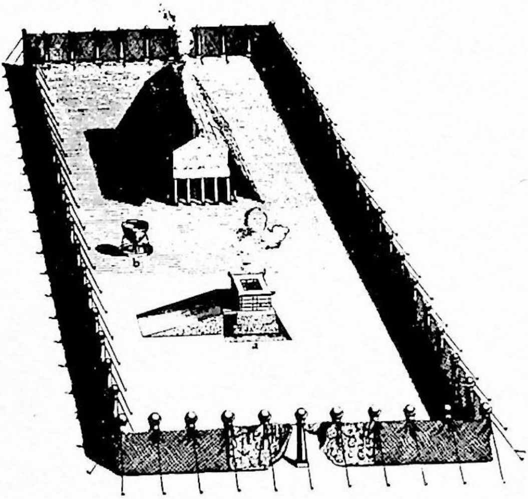

Salomos tempel, rekonstruktion från omkring år 1600; därunder Tabernaklet (ett prakttält) som var judarnas helgedom under ökenvandringen och till dess templet uppförts

Samaria med ruiner från Herodes' tid

Efter tvåhundra år fyllda av inre och yttre stridigheter, religiösa motsättningar och politiska mord föll år 722 det norra rikets (*Israels*) huvudstad *Samaria* för den assyriske kungen *Sargon II*. Denne lät föra nära 30 000 judar i fångenskap till Assyrien och deporterade två år senare större delen av den kvarvarande befolkningen, sedan han kuvat ett uppror bland dem. Därmed upplöstes för alltid tio av de tolv stammar som ett halvt årtusende tidigare invaderat Kanaans land.

De två återstående stammarna, som bildade *Juda rike,* hade inte ett lika utsatt läge som Israel, vilket ju bl.a. genomkorsades av den strategiskt viktiga vägen "Via Maris". Juda rike kunde därför behålla sin politiska självständighet i ytterligare drygt hundra år. Liksom i Israel verkade flera profeter här. Till skillnad från i det nordliga riket lyckades de bevara den gamla tron och förhindra den Baalsdyrkan, som en tid hotade att breda ut sig.

Politiskt var dock även Juda svagt. År 701 invaderades landet av assyriska trupper som för en tid höll det besatt. Endast Jerusalem blev denna gång skonat. Mer än 200 000 judar bortfördes i fångenskap. Senare tvingades Juda att erkänna det nya världsriket Babyloniens överhöghet. Tillsammans med Egypten och några mindre stater gjorde man emellertid uppror men besegrades i grunden år 597.

Flera av de ledande judarna fördes till Babylon. De kvarvarande gjorde efter en tid en ny misslyckad revolt mot ockupanterna. Det ledde till att templet i Jerusalem brändes ned år 586 och till att stadsmurarna revs. De ledande motståndskämparna avrättades och tusentals andra blev deporterade.

Sedan perserkungen *Cyrus* femtio år senare besegrat det babylonska väldet, tilläts judarna återvända till hemlandet och bygga upp templet, som invigdes 516. Landet

fick en betydande självstyrelse under persisk överhöghet. Dess territorium var dock begränsat och omfattade endast Jerusalem med omgivningar. En lång stagnationsperiod började nu och de försök till frigörelse som gjordes misslyckades. I mitten på 300-talet reste sig judarna på nytt mot sin härskare, men revolten slogs lätt ned och en stor del av det upproriska folket deporterades, denna gång till Hyrkanien vid Kaspiska havet.

Strax härefter föll perserriket för angreppen från *Alexander den store* av Macedonien. Den hellenistiska kulturen bredde snabbt ut sig i Palestina liksom i andra delar av Främre Orienten, men påverkade inte i nämnvärd grad majoriteten av det judiska folket, som höll fast vid sin religion och sina traditioner.

Alexanders väldiga rike delades efter hans död (323 f.Kr.) mellan *Ptolemeus,* som fick Egypten, och *Seleukus* som erhöll Syrien, Mindre Asien och Mesopotamien. Palestina, som låg inklämt mellan maktblocken, fick — liksom så många gånger tidigare och senare — känning av stormakternas politiska och militära agerande. År 199 f.Kr. erövrades Palestina, som lydde under Egypten, av det seleukidska riket, vars centrum låg i Syrien. Ett synnerligen dramatiskt skede i judarnas långa och bittra frihetskamp inleddes därmed.

Sedan *Antiokus IV* (kung 175—163 f.Kr.) slagit ned ett uppror mot sin regim vidtog han en rad åtgärder för att slutgiltigt bryta det judiska folkets motståndskraft och tvinga det till underkastelse. Han vände sig först mot religionen, som han såg som upphovet till judarnas frihetslidelse. De mosaiska lagarna upphävdes genom ett dekret år 167 f.Kr. och alla traditioner som sammanhängde med kulten förbjöds. Endast dyrkan av grekernas gudar blev hädanefter tillåten.

Den våldsamma förbittring som förordningen väckte

Tetradrachm med idealiserat porträtt av Alexander den store, framställd som gud med vädurshorn och diadem, omkr. 295 f.Kr., Thrakien, Lysimachos

Detalj av romersk skulptur, Caesarea

exploderade följande år i en spontan resning, som på kort tid spred sig över hela landet. I spetsen för upproret stod *Judas* med tillnamnet *Mackabeus* (hammaren), som av senare generationers judar kommit att betraktas som en nationell symbol och som ständigt aktuell förkämpe för de förtrycktas frihet.

Efter några års strider lyckades Judas Mackabeus inta Jerusalem men föll år 160 i en strid nära staden. Befrielserörelsen fortsattes av brodern *Jonatan* och av en tredje broder, *Simon,* som fullföljde revolten till den definitiva segern år 140 f.Kr. då den självständiga judiska staten återupprättades.

Under hans efterföljare, de mackabeiska kungarnas regeringstid förstorades landet successivt genom erövringskrig och blev till slut nästan lika stort som under kung David. Landet återhämtade sig och befolkningen växte i antal.

Snart uppstod dock svåra inre stridigheter mellan de s.k. sadduséerna, som bestod av aristokratin samt den religiösa och borgerliga överklassen, och fariséerna, som hade en liberalare trosuppfattning och en mer demokratisk åskådning.* De konservativa krafterna fick allt större inflytande bl.a. i Sanhedrin (Stora rådet), den lagstiftande församlingen som hade sjuttio av kungen utsedda ledamöter med avgörande inflytande i alla viktiga frågor. Under kung *Alexander Jannaj* (103—76) skärptes trycket mot de oliktänkande. Vid flera tillfällen slogs oppositionen ned med våld och många tusen fariséer dödades.

* *Sadduséer;* en judisk sekt vid början av första århundradet. De tog avstånd från lagens muntliga traditioner, var motståndare till fariséerna, trodde endast på "skriften".

Fariséer; medlemmar av en gammal judiskreligiös och politisk sekt, som höll fast vid både den muntliga och den skriftliga traditionen.

Förhållandena blev allt mer kaotiska och ett öppet inbördeskrig utbröt mellan Alexanders två söner, tronpretendenterna *Hyrkanos* och *Aristobul.* Sedan dessa enats om att låta den romerske fältherren *Pompejus,* som uppehöll sig i Damaskus, fungera som skiljedomare låg vägen till Jerusalem öppen för romarna.

Pompejus stödde Hyrkanos' krav, vilket fick Aristobul och hans anhängare att gå till anfall. Detta gav Pompejus en bra förevändning för att ingripa. Trupper skickades över gränsen och år 63 föll Jerusalem efter en tre månader lång belägring. Landet förvandlades nu till en romersk provins under namnet Judaea.

Redan under de första ockupationsåren uppstod flera resningar bland judarna, och romarna svarade med allt hårdare repressalier. År 53 rensade Crassus templet på alla värdeföremål och lät sälja 30 000 människor som slavar. För en kort tid lyckades dock judarna frigöra sig med hjälp av partherna*, som vid denna tid var romarnas huvudmotståndare i främre Asien. Efter några år var dock Judaea på nytt i Roms händer. Sedan *Herodes* utsetts till lydkonung ökade det politiska och ekonomiska trycket på befolkningen kraftigt.

Som organisatör och byggherre gör Herodes, trots sina illgärningar, skäl för tillnamnet "den store". I Jerusalem lät han bygga om templet till en prakt som gjorde det vittberömt men prydde det samtidigt med förtryckets symbol, den romerska örnen. Överallt i riket uppförde han palats, befästningar, tempel och andra byggnader. På den plats där fenicierna haft ett mindre fäste grundlade han *Caesarea,* som blev en av de viktigaste hamnstäderna vid östra Medelhavet. Här finns idag en väl bevarad teater, en hästkapplöpningsbana och många and-

* *Partherna;* iranskt folk som grundade ett självständigt rike i n.ö. Iran. Utvecklades till en stormakt under Mithradates (175—138 f.Kr.).

Teater från Herodes tid, Caesarea

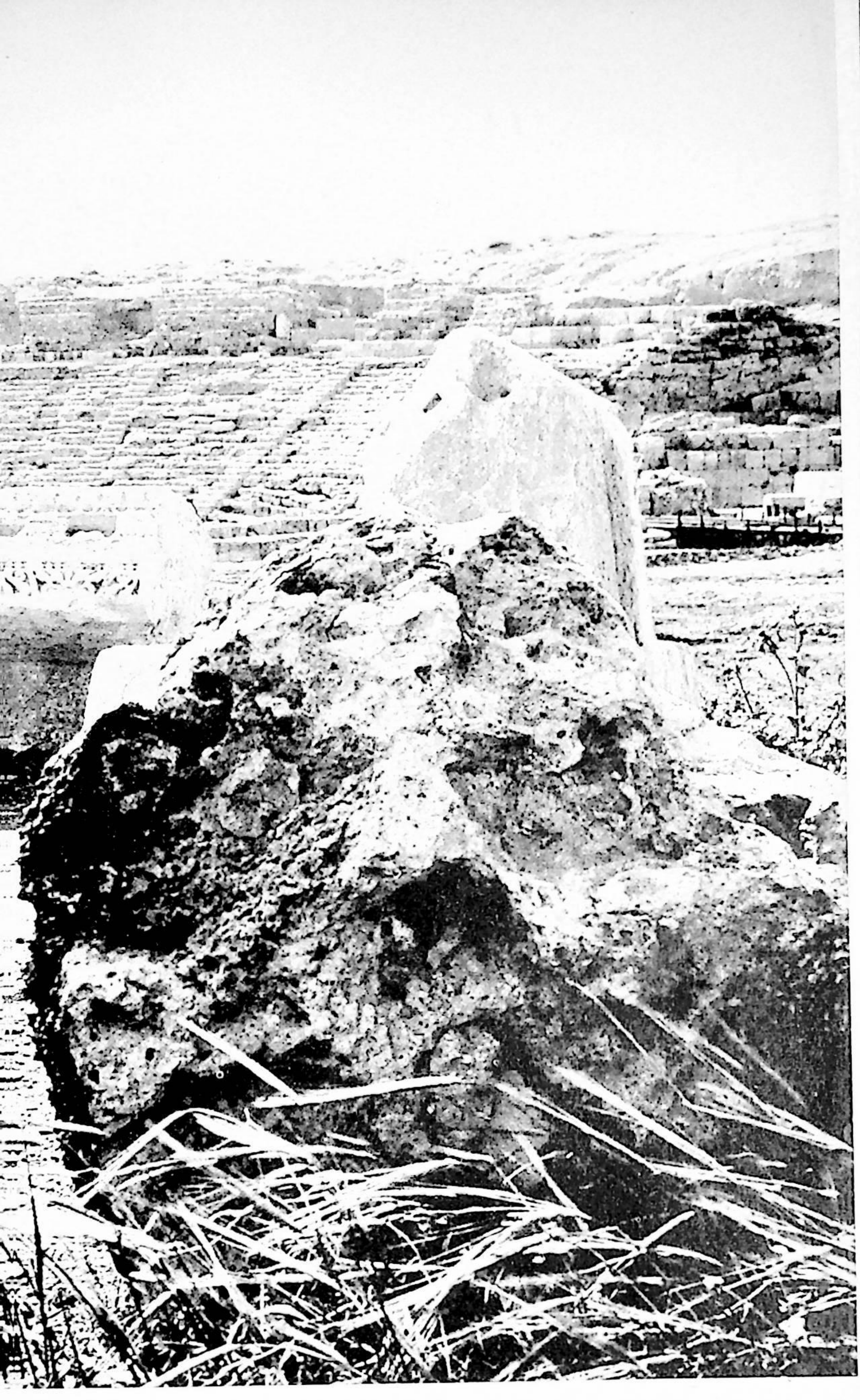

Utsikt över Betlehem samt bild av Herodes, mosaik från Markuskyrkan i Venedig, 1200-talet

ra minnen av denne despots storslagna byggnadskonst.

Efter Herodes kom Judéen att styras av underordnade romerska prokuratorer (förvaltare) med föga intresse för landets förkovran. Ett kort men lyckligt mellanspel var kungadömet under Herodes' sonson *Agrippa* (41—44 e.Kr.). Härefter förvaltades landet åter av prokuratorer. Förhållandena blev allt värre och de religiösa judarnas situation snart outhärdlig. Bland fariséerna uppstod en starkt nationalistisk grupp, de s.k. seloterna (ivrarna), Herodions och Masadas sista försvarare. De manade till uppror och hänsynslös kamp mot förtryckarna.

År 66 berövade de romerska myndigheterna i Caesarea de där bosatta judarna deras medborgerliga rättigheter. Efter det att gatustrider uppstått mellan dem och grekerna på platsen anställdes en fruktansvärd massaker på judarna. Då nyheten nådde Jerusalem överföll folkmassan den romerska besättningen och revolten spred sig sedan över hela landet, som snart var befriat från främmande trupper. En revolutionsregering bildades i huvudstaden och försvaret organiserades. Kejsar Nero svarade med att sända sin bäste fältherre, *Flavius Vespasianus,* mot de upproriska och drog samman elittrupper från Britannien och Germanien. Sedan Vespasianus valts till kejsare övertog hans son *Titus* befälet över de romerska legionerna. Efter fyra års krig och en ettårig belägring lyckades denne till slut inta Jerusalem. Templet stacks i brand och staden jämnades med marken. I Rom firades segern med ståtliga parader och en triumfbåge restes till evig åminnelse av världsrikets seger över den lilla avlägsna provinsen.

Del av Jerusalems stadsmur med Den gyllene porten

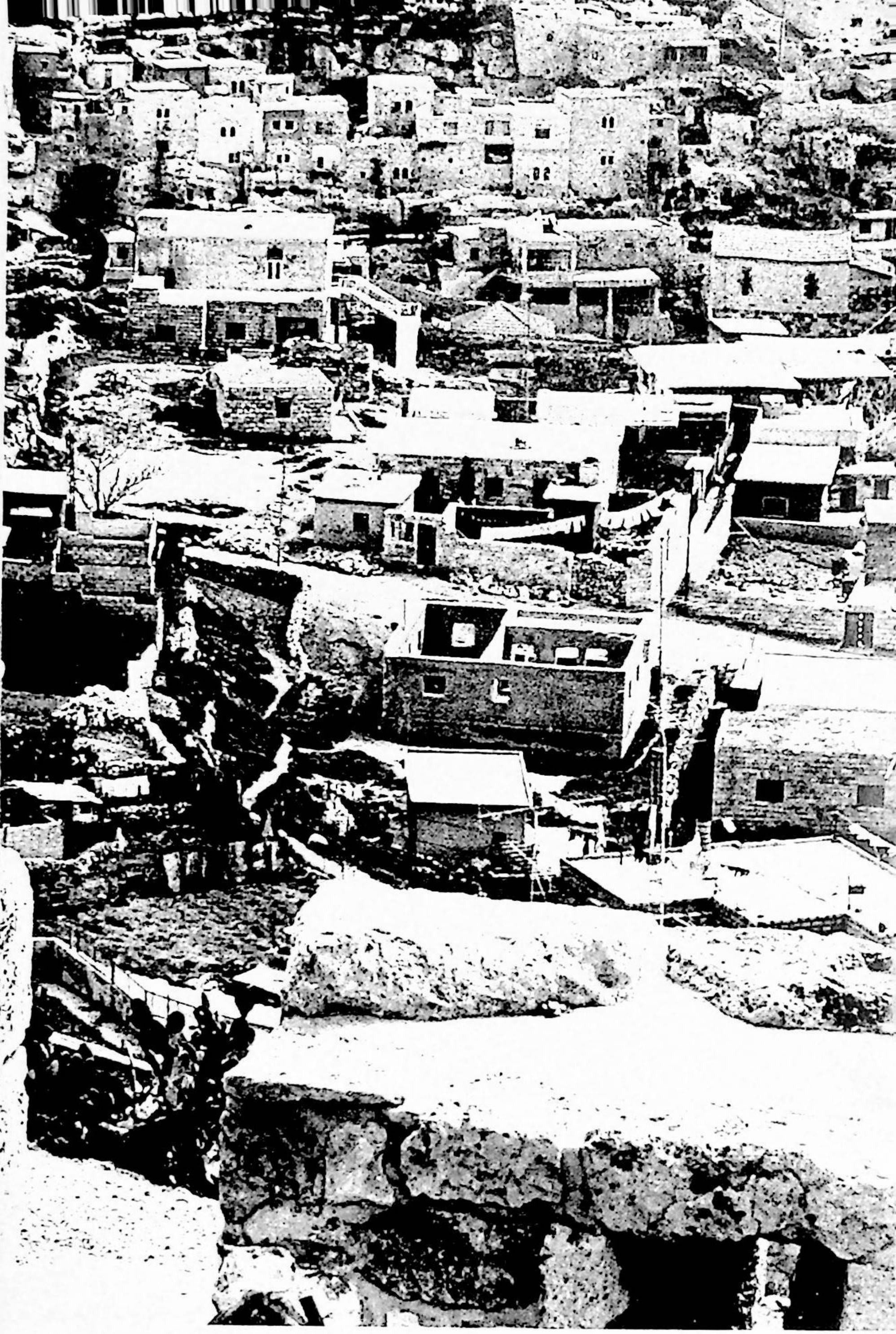

Från Jerusalems stadsmur

Vid klagomuren

Romerskt mynt med inskriften "Judaea Capta" (det erövrade Judeen) samt bilden av en triumferande romersk soldat och personifikationen av det sörjande Judeen under en palm

Utgrävningarna i Masada har kunnat utföras tack vare hjälp av:
Miriam och Harry Sacher
Mathilde och Terence Kennedy
Wolfson Foundation
The Observer, London
Charles Clore Bar-Kokhba Foundation
De har utförts under uppsikt av:
De israeliska myndigheterna för landskapsvård och fornminnen, Hebreiska Universitetet i Jerusalem, "Israel Exploration Society" och "The Shrine of the Book".